

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Lahti University of Applied Sciences

REITIT JA TAVAT NÄYTTELIJÄN AMMATTIIN

Onko mahdollista päästä näyttelijäksi ilman yliopistollista
koulutusta?

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU
Musiikki- ja draamainstituutti
Musiikkiteatteri
Opinnäytetyö
Syksy 2012
Juulianna Auvinen

Lahden ammattikorkeakoulu
Koulutusohjelma

AUVINEN, JUULIANNA ALINA: REITIT JA TAVAT NÄYTTELIJÄN
AMMATTIIN
Onko se mahdollista ilman yliopistollista
koulutusta?

Musiikkiteatterilinjan opinnäytetyö, 40 sivua, 2 liitesivua

Syksy 2012

TIIVISTELMÄ

Tutkin opinnäytetyössäni näyttelijän ammattiin johtavia reittejä ja tapoja – erityisesti reittejä ilman yliopistokoulutusta. Tutkin näyttelijäntyötä ammattina ja teatteria työympäristönä. Kirjallisena lähteenä käytän muun muassa Teatterikorkeakoulun julkaisemaa *Rakas vihattu ura*, joka on Vihma-Purovaaran (2000) kirjoittama selvitys näyttelijöiden urapoluista. Haastattelin työtäni varten viittä eri teatterin tekijää: neljää näyttelijää ja yhtä teatterinjohtaja-ohjaajaa. Heillä kaikilla on eri reitit alalle ja omat kokemuksensa teatterissa työskentelemisestä. Tutkin ja selvitän heidän vastauksiaan ja vertaan niitä omiin tutkimuskysymyksiini. Tutkin näin, mitkä ovat mahdollisuudet teatterialalle ilman yliopistollista koulutusta, onko se mahdollista? Heille se on ollut.

Asiasanat: näyttelijä, teatteri, koulutus, itsevarmuus, ammatti-identiteetti, musiikkiteatteri

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in music

AUVINEN, JUULIANNA ALINA: ROUTES AND WAYS TO AN
ACTOR'S PROFESSION
Is it possible without a university
education?

Bachelor's Thesis in Music Theatre, 40 pages, 2 pages of appendices

Autumn 2012

ABSTRACT

In my thesis I examine routes and ways to the actor's profession – especially the routes without a University education. I examine acting as a profession and the theatre as a working environment. As a written source I use *Dear Hated Career* by Vihma-Purovaara (2000), which is a report of actors' career paths. I interviewed five different theatre professionals: four actors and one theatre director general who's also a theatrical director. They all have different routes to the theatrical profession and their own experiences of working in a theatre. I examine and clarify their answers and compare them to my own research questions. I analyze the prospects of working in the theatre business without a University education, and whether it is possible?

Key words: actor/actress, theatre, education, attitude, self-esteem, professional identity, music theatre

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	NÄYTTELIJYYS AMMATTINA	4
2.1	Mikä on näyttelijä?	4
2.2	Teatterissa työskentely	6
3	NÄYTTELIJÄKSI TULEMINEN	8
3.1	Koulutus ammattiin	8
3.2	Ammatin ensiaskeleet	10
3.3	Koulutuksen tarpeellisuus?	12
4	NÄYTTELIJÄKSI ILMAN YLIOPISTOKOULUTUSTA	15
4.1	Reitit teatteriin	16
4.2	Työympäristön suhtautuminen	18
4.2.1	Näyttelijän suhtautuminen omaan ammattitaitoonsa	21
4.3	Ammatti-identiteetin rakentuminen	21
4.4	Pärjääkö ilman korkeakoulutusta?	25
4.5	Tämänhetkiset mahdollisuudet alalle	27
4.5.1	Ovatko mahdollisuudet erilaiset miesten ja naisten välillä?	29
4.6	Minkälainen on hyvä näyttelijä?	29
5	POHDINTA JA YHTEENVETO	33
5.1	Tätä täytyy todella haluta	33
5.2	Ristiriitaisuudet	34
5.2.1	Ongelmakohdat	35
5.3	Yhteenveto	37
	LÄHTEET	40
	LIITTEET	41

1 JOHDANTO

Olen nähnyt erästä unta pienestä asti. Seison lavalla, jonka lattia on musta ja siinä on naarmuja. Ei ole lavasteita. Joskus lavalla on minun kanssani muita ihmisiä, muita esiintyjiä. Mutta he harvemmin puhuvat. Joka suunnasta tulee lämpimiä valoja ja edessäni on yleisö. Katsomo on täynnä ihmisiä, jotka kuuntelevat. Uni on joka kerta hieman erilainen, ja siihen vaikuttavat tietysti sen hetkinen elämäni ja kokemani asiat. Siinä lavalla voi tapahtua mitä vain, voin joutua vaikka minkämoiseen pulaan, mutta minulla ei ole mitään hätää. Jostain syystä minulla on tunne, että olen turvassa. Ne ihmiset siellä katsomossa ja näyttämöllä työskentelevät kanssani ja ovat minun puolellani, vaikka heittäisin kuperkeikkaa ja unohtaisin sanat. Jotenkin sitä aina selviää ja tunne on suurenmoinen.

Joka kerta kun minulta kysytään, miksi haluan tehdä teatteria tai jokin lomake kysyy ”Miksi haluat näyttelijäksi?”, niin minulle lävähtää ensimmäisenä unessa näkemäni teatteri mieleen. Yritän selittää, miksi se kaikki tuntuu hyvältä ja oikealta. Miksi joka kerta kun olen astunut näyttämölle, se sama tunne on vallannut minut. Sitä on silti vaikea selittää kuulostamatta kovin kliseiseltä. Mutta päällimmäisin ajatus on, että nautin siitä aivan tajuttomasti!

Kun ymmärsin muutama vuosi sitten, että tahdon tehdä teatteria, päätin hakea kouluun. Suomessa näyttelijän ammattiin on monia reittejä. On alan omat koulutukset, alaan liittyviä kursseja, näyttelijäharjoittelijan paikka teatterissa, opiskelumahdollisuuksia ulkomailla ja laajan kokemuksen hankkiminen erinäisissä produktioissa. Siitä huolimatta lähes varmin tapa tällä hetkellä on yliopistollinen koulutus, jonka tarjoaa Teatterikorkeakoulu eli Teak Helsingissä sekä Tampereen yliopiston näyttelijäntöön laitos eli Näty. Minä en hakenut niistä kumpaankaan. En kyennyt, uskaltanut tai kokenut olevani valmis. Minulla oli silti runsaasti palavaa intoa hakea Lahden musiikkiteatterilinjalle, se oli kaikkea sitä, mitä olin halunnut. Pääsin sisään ja olin onnellisempi kuin koskaan.

Erityisesti olin innoissani siitä, miten laulaminen ja näyttelijäntö kulkivat käsi kädessä. Ainakin minulla ne kulkivat. Löysin tavan, jolla sain ihmiset kuuntelemaan ja reagoimaan katsomossa – laulujen tulkitsemisen. Näin viimeisenä kouluvuotenani olen edelleen sitä mieltä, että se tulkinta on minulle

upeinta. Tarinan kertominen kuulijalle. Luulin, että voin saavuttaa sen vain puheella, mutta laulu sai aikaan minussa aivan samanlaisen tunteen.

Nyt kun valmistun, päällimmäisin ajatus on, että haluan teatteriin. Haluan sille lavalle ja haluan päästä kertomaan tarinoita ihmisille, joko puhuen tai laulaen. Tämä kaikki ei kuitenkaan käy helposti, eikä varsinkaan hetkessä. Teatterikouluun hakeminen on kummitellut mielessäni edelleen. Musiikkiteatteriopintojeni ohella olen hakenut sekä Teakiin että Nätylle, mutta en ole päässyt sisään. Tahdonvoima on kova, mutta jostain syystä koetilanteet eivät tee minusta minua. Vihaan arvioitavana olemista. Haluaisin vain tehdä teatteria ilman, että joku pöydän takana päättää, olenko oikeutettu siihen. Näiden asioiden pohdinta sai minut opinnäytetyöni aiheen äärelle. Haluan teatteriin, mutta mitä eri mahdollisuuksia on olemassa ilman Teakin tai Näтын koulutusta? Näin ollen opinnäytetyöni tutkimuskysymys on seuraava: mitä eri reittejä ja tapoja seuraten teatterissa työskentelevät ihmiset ovat ammattiinsa päässeet ja onko näitä samankaltaisia reittejä mahdollista toteuttaa nykypäivänäkin? Jos valitsee reitin ilman yliopistollista koulutusta, täytyy tehdä valtavasti töitä sekä asioiden opettelussa että oman itsetuntonsa kanssa. On pohdittava omia tarpeitaan, osaamistaan ja jossain määrin todistettava muille – kollegoille, ohjaajille, teatterin johdolle – omaa ammattitaitoaan. Tuolloin joutuu puntaroimaan määritelmää näyttelijä ja sitä, mitä näyttelijäisyys merkitsee juuri itselle. Sekä korkeakoulun käyneellä että muuta kautta näyttelijäksi tulleella on sama intohimon lähde: he molemmat haluavat palavasti näytellä ja antaa yleisölle jotain, mistä he voivat kiinnostua, keskustella ja nauttia. Se, onko jommallakummalla enemmän lahjoja tai kykyjä, voidaan mitata vasta uran kehittyessä pidemmälle, mutta molemmille täytyisi antaa siihen mahdollisuus.

Paras mahdollinen tapa tutustua alan ammattilaisiin on haastatella heitä henkilökohtaisesti. Päätin siis kerätä aineistoni haastattelemalla viittä eri teatterialan työntekijää: neljää eri-ikäistä näyttelijän ammatissa työskentelevää henkilöä sekä ammattiteatterin johtajaa, joka toimii myös teatteriohjaajana. Loin muutaman kysymyksen sisältävän haastattelun, jonka tulokset pohjustavat pääosin opinnäytetyötäni. Lisäksi käytän apunani teatterialan kirjallisuutta, niin teoreettista kirjallisuutta kuin teatteriammattilaisten kirjoittamia teoksia.

Käsittelen alkuun teoreettisempaa pohjaa näyttelijyydestä, teatterityöstä ja koulutuksen tarpeellisuudesta. Tämän jälkeen käyn läpi haastattelemini teatterintekijöiden kokemukset ja ajatukset. Toivon tämän opinnäytetyön kannustavan niitä, jotka kokevat oman paikkansa olevan teatterissa ja haluavat sinne päästä. Hinnalla millä hyvänsä.

2 NÄYTTELIJYYS AMMATTINA

”Suuri draamallinen näyttelijä antaa koko maailman katsoa sisimpäänsä ja yksityisimpäänsä, siihen jolle käsikirjoituksen keksitty todellisuus on antanut toisen muodon.” (Weston, 1999, 75.)

Tässä osiossa selvennän lukijalle näyttelijän ammatin luonnetta ja työtapaa. Kerron ja tutkin muun muassa näyttelijäntyön piirteitä ja perustekniikkaa, sekä perehdyn ammatin ja sen ulkopuolisen elämän suhdetta näyttelijäntyössä.

2.1 Mikä on näyttelijä?

Näyttelijän tehtävä on välittää näytelmän tarina yleisölle. Hänen on muodostettava tarkoituksenmukainen illuusio tarinasta ja sen henkilöstä tai henkilöistä. Hän työskentelee yhdessä vastaanäyttelijöidensä kanssa, reagoi ja on tosi itselleen ja yleisölle. Näyttämöllä ei ole näytelmän henkilö. Siellä on näyttelijä itse omine tuntemuksineen ja ajatuksineen. Niistä hänen täytyy löytää ne asiat, jotka saavat roolin elämään – näytelmän henkilön elämään. Hänen täytyy luoda suhde tarinan sanoihin ja niiden merkityksiin.

Teatterikorkeakoulun professorin Pentti Paavolaisen mukaan näyttelijäntyötä ja teatterin tekemistä voi kuvata yksinkertaisesti: teatteria on, kun A esittää olevansa B ja C katsoo. Teatteria ei siis ole se, että A esittää olevansa B, kun kukaan ei katso. (Paavolainen, 1993/1994, 14.) Katsoja tekee tarinan mielessään todeksi, katsojaa varten näyttelijä esittää tarinaa. Jos yleisöä ei ole, ei ole teatteria. Jotta näyttelemisestä voi kehittää itsellensä ammatin, tarvitaan myös paljon muuta: puhdasta tekniikkaa ja ajatusta. Tarvitaan ennen kaikkea omapäistä ajattelua, ei kenenkään gurun syöttämiä ajatuskulkuja. (Vihma-Purovaara 2000, 177.) Ammattinäyttelijä hallitsee äänenkäytön perusteet. On ensisijaisen tärkeää opetella puhumaan oikealla tavalla: tunnistaa oma luontainen puheääni ja juurruttaa se, artikuloida selkeästi ja hengittää oikein. Kuuluisan naisnäyttelijän Judi Denchin mukaan ammattinäyttelijän ja harrastajanäyttelijän eron huomaa ajan myötä. Harrastajanäyttelijä pystyy tekemään roolin todella loistavasti lyhyen aikaa, mutta lopulta hänen äänensä antaa periksi tai energia katoaa.

Ammattilainen pystyy hoitamaan roolin harjoittelun tekniikan ja kokemuksen myötä. (Zucker 1999, 48.)

Näyttelijäntyössä on aina lähdettävä liikkeelle omasta itsestä, omista synnynnäisistä ominaisuuksistaan. Toiseksi on toimittava luomisen lakien mukaan, ja kolmanneksi alistuttava toisen ihmisen, roolin ihmisen, logiikkaan. Omaksuessaan toisen ihmisen logiikan ja ruumiillistaessaan sen näyttämöllä näyttelijä toimii ja elää silti samanaikaisesti omilla aisteillaan: hän haistaa, kuulee, näkee ja tuntee elintensä ja hermojensa koko herkkyydellä. Hän toimii itse niiden avulla, oikein ja aidosti, ei näyttele eikä esitä toimintaa. (Musiikkiteatterilinjan näyttelijäntyön kurssimateriaali, 2007.)

”Opettele teksti ulkoa, äläkä kompastu huonekaluihin.” (Spencer Tracy, Weston, 1999, 97.)

Näyttelijän työ koostuu näytelmän harjoittelusta ja esityksistä. Kuulostaa ehkä yksinkertaiselta, mutta todellisuudessa pelkkä harjoituskausi on raskasta aikaa, sillä töitä tehdään myös omalla vapaa-ajalla. Ammattinäyttelijällä tulee olla kovat hermot ja kirkkaat ajatukset, mutta samaan aikaan äärimmäistä herkkyyttä. Hänen täytyy hallita tekstianalyysin perusteet. Näyttelijä työstää näytelmän käsikirjoitusta niin paljon kuin se vaatii: opettelee sen täysin ulkoa ja omaksuu roolin (ehkä moneen eri kertaan, jos ohjaaja niin vaatii). Tutustuin englantilaisen Carol Zuckerin teokseen, jossa hänen haastateltavinaan olleista pitkää uraa tehneistä näyttelijöistä monet olivat sitä mieltä, että rooli pitää osata etu- ja takaperin, sisältä ulos ja toisin päin. Silloin mielen voi päästää kokonaan vapaaksi. Sen jälkeen kykenee lentämään niillä ajatuksilla ja vain puhtaasti tuntemaan. (Zucker 1999, 16.)

Näytelmän käsikirjoituksen ulkoa opettelu tapahtuu omalla ajalla, harjoituksien ulkopuolella. Lavalla toimitaan, ja mitä paremmin tekstin osaa ulkoa, sitä helpompi on toimia. Näytelmäkirjailija ja -ohjaaja David Mamet’n mukaan näyttelijän täytyy oppia kysymään, mitä käsikirjoituksen henkilö haluaa. Mitä hän tekee sen saadakseen? Millaista se on oman kokemuksen mukaan? (Mamet 2002, 125.) Täytyy käydä läpi oman elämänsä myrskyjä, häpeää ja kipupisteitä. On luotettava omiin vaistoihinsa, omiin reaktioihinsa ja omaan mielikuvitukseensa.

Ilman mielikuvitusta ei pääse juuri lähtöviivaa pidemmälle. Työskentelyn jälkeen näyttelijä esittää tapahtumat yleisölle. Roolissa olevan henkilön täytyy saada yleisö uskomaan kaikkeen, mitä hän näkee ja kokee ympärillään. Ja se on työn parasta antia: yleisön kohtaaminen, sen kanssa oleminen.

”Panet energiasi, ajatuksesi, mielikuvituksesi, henkesi likoon. Kaikki on kiinni siitä, kuka olet. Sormeilet ominta itseäsi luodaksesi kuvan, että olet joku toinen. Ja se maksaa joka kerta.” (Ralph Fiennes, Weston, 1999, 77.)

2.2 Teatterissa työskentely

Näyttelijä voi työskennellä joko kiinnityksellä teatterissa tai freelancerina, jolloin näyttelijällä voi olla monta eri työtä samaan aikaan eikä vakituista kiinnitystä ole. Näyttelijän työpäivä teatterissa on jaettu kahteen osaan: aamu- ja iltaharjoituksiin tai illan näytökseen. Ensi-iltoja on, riippuen teatterin suuruudesta, noin 5–10 vuodessa. Mitä enemmän on ensi-iltoja, sitä enemmän on erilaisia rooleja, joita omaksua. Jos on hyvin työllistetty näyttelijä, saattaa joutua omaksumaan rooleja syvästä Shakespearesta kepeisiin lastennäytelmiin ja Tolstoista musikaalirooleihin.

Näyttelijän ammatti on samaan aikaan fyysistä ja henkistä. Näyttelijän pitää syöksyä syviin pohjavesiin ja ponnistaa sieltä takaisin – harjoituskaudella monta kertaa päivässä. Näin ollen hänellä täytyy olla hyvä kunto ja terävä pää. Hyvä näyttelijä antaa itsestään kaiken esityksessä, hän ei hidastele eikä vähättele yhdenkään yleisön läsnäoloa. Carole Zuckerin kirjassa naisnäyttelijä Eileen Atkins kuvaa onnistunutta näyttelijäntyötä hyväksi otteluksi. Näyttelijän ollessa lavalla, hänen täytyy omistautua itselleen ja vastaanäyttelijöilleen. Hänen täytyy kuunnella ja syöttää takaisin. Hyvän näyttelijän kanssa yhteistyö on kuin intensiivinen tennisottelu: tulee reagoida syötettyyn palloon välittömästi. Huomion tulee olla koko ajan vastapelaajassa. Mitä hän syöttääkin, täytyy siihen vastata takaisin samalla mitalla. (Zucker 1999, 11.)

”Näyttelemisen lahjakkuus taitaa olla kuuntelemisen kykyä.” (Morgan Freeman, Weston, 1999, 104.)

Näyttelijän työstä on nautittava, opittava siihen, ettei näyttele näyttelijää, ja eletävä elämää teatterin ulkopuolella. On tärkeää oppia pyyhkimään jalat kynnyksmattoon lähtiessä pois työpaikalta. Jättää työt töihin ja hyväksyä, että se on vain työtä, ja kaikki muu elämä ympärillä auttaa pysymään järjissään: perhe, ystävät, harrastukset ja oma aika. Pamela Tolan kirjassa ”Miksi näyttelen?” Vesa Vierikko kertoo kokeneensa työssään takaiskun, jolloin hän alkoi muuttua rankan roolin myötä omaksi roolihahmokseen. Silloin ympärillä oleva normaali maailma alkoi sumeta ja hän huomasi painuvansa liian syvälle työntekoon. Hän ei enää nauttinut näyttelemisestä. Vierikko sanoi muuttaneensa ajatuksensa niin, että näyttelee vain niin kauan kuin se on kivaa ja siitä pystyy nauttimaan. Eikä hän sitten koskaan lopettanutkaan, koska sen jälkeen se on ollutkin ”kivaa”. (Tola 2007, 38.) Pienillä ajatuksen- ja elämänmuutoksilla pystyy helpottamaan omaa työntekoa. Täytyy vain ymmärtää ne juuri sinulle tärkeät asiat tässä elämässä ja yrittää elää niiden mukaan.

3 NÄYTTELIJÄKSI TULEMINEN

”...aina oppi uusia asioita, katsomaan omaa kehoaan ja omaa mielentilaa uudelta kulmalta. Kehityksen myötä tietysti myös vapautui muut ajatukset ja oma identiteetti. Ymmärtää itsensä, ymmärtää muita.” (Vihma-Purovaara 2000, 164.)

Tässä osiossa käyn läpi yleisimpiä reittejä näyttelijän ammattiin. Tutkin teatterikoulutusta ja koulutuksen jälkeistä työllistymistä. Pohdin myös, mikä on koulutuksen painoarvo – onko koulutus tarpeellista esiintyvässä ammatissa.

3.1 Koulutus ammattiin

Ammattinäyttelijäksi voidaan kutsua henkilöä, joka on suorittanut alan vaatiman koulutuksen tai joka on saanut Näyttelijäliiton jäsenyyden. Suomessa jäsenyyden saavat Teakin näyttelijäntöyryn laitoksesta sekä tanssitaiteen laitoksesta valmistuvat, Nätyltä valmistuvat, vastaavanlaisen koulutuksen ulkomailta saaneet sekä Sibelius-Akatemian oopperalaulun koulutusohjelman suorittaneet. Jälkimmäinen herättää ainakin minussa hämmennystä, sillä näyttelijäntöyryn painoarvo oopperalaulannassa on paljon pienempi kuin edellä mainituissa. Joka tapauksessa jäsenyyden hankkiminen muilla tavoin on mahdollista, vaikka ei olisikaan liiton vaatimaa koulutusta. Suomen Näyttelijäliiton sivujen mukaan ennen varsinaista jäsenyyttä täytyy päästä koejäseneksi. Määräaikaiseen koejäsenyyden voi saada kahden näyttelijäharjoittelijavuoden jälkeen tai muuta kautta ammatissa toimimisen jälkeen. Koejäsenyys kestää vähintään neljä vuotta. Varsinaiseksi jäseneksi siirron edellytyksenä on vähintään kuusi vuotta työskentelyä ja opiskelua työn ohella. Jäsenyys edellyttää päätoimista toimeentuloa näyttelijänä, näyttelijäharjoittelijana, tanssijana tai laulajana. (Näyttelijäliiton verkkosivut.)

Teakin näyttelijäntöyryn koulutusohjelmaan valitaan uudet opiskelijat vuosittain. Tampereen Nätyllä haut ovat olleet joka toinen tai kolmas vuosi. Pääsykokeet ovat monivaiheiset molemmissa kouluissa. Uudelle vuosikurssille valitaan 12–14 opiskelijaa hiukan alta tuhannesta. Kouluun pääseminen on monesta asiasta kiinni ja siltikään ei ihan aina mistään kiinni. Joku pääsee ensiyrittämällä sisään ilman

minkäänlaista kokemusta alalta ja joku monen vuoden yrittämisen jälkeen kera laajan tietämyksen alasta. Suurin osa ei pääse sisään ollenkaan. Silti aina ei ole kyse siitä, etteikö hakija olisi lahjakas siinä, mitä hän tekee. Hänessä ei vain ole ollut sitä jotain, mitä raati on hakenut juuri sinä vuonna, tai hän saattaa olla koetilanteissa vaan yksinkertaisesti epävarmimmillaan.

Koulutus itsessään on erittäin vaativaa. Näyttelijäntyön opiskeluun kuuluu fyysisen ilmaisun oppimista, äänenkäyttö- ja puhetekniikkaa, kontaktitunteja, improvisaatiota, lauluopintoja ja produktioiden opettelua, mainitakseni vain muutaman. Koulutus kestää viisi vuotta sisältäen runsaasti oppia ja itsensä tutkimista näyttelijänä ja ihmisenä yleensä. Koetaan paljon onnistumisia, mutta yhtä paljon myös epäonnistumisia.

Usein ensimmäisen vuoden aikana opiskelijalta riisutaan pois kaikki, mitä hän on siihen mennessä oppinut ja olettanut itsestään, aloitetaan puhtaalta pöydältä rakentamaan uutta minää. Se vaikuttaa jokaiseen omalla tavallaan, osa kokee sen jännittävänä ja puhdistavana, joku menettää uskonsa osaamiseensa. Pamela Tolan kirjoittama *Miksi näyttelen?* on ollut osa hänen opinnäytetyötään. Hän on haastatellut kirjassaan suomalaisia näyttelijöitä ja keskustelee heidän kanssaan näyttelemisestä, koulutuksesta, uran vaikeuksista ja itsensä löytämisestä. Tola itse koki koulun vaikeana. Hän tunsi häpeää, alemmuuden ja epäonnistumisen tunteita, pelkoa ja itseinhoa. Häneltä tuntui puuttuvan itseluottamus, ja hän ajatteli olevansa huonompi kuin muut. Hänellä oli kovasti halua olla hyvä, mutta kaikki siihen asti opittu oli unohtunut, ja uudestaan aloittaminen tuntui mahdottomalta. (Tola 2007, 8.) Uudet aloittavat oppilaat ovat hyvin haavoittuvaisia. Juuri tuo ensimmäinen vuosi on rankka, sillä sen jälkeen varsinainen työ vasta alkaakin. Jos heti alkuun tuntee epäonnistuvansa, on vaikeaa saavuttaa hyvää itseluottamusta. Teatterikoulutuksessa fokus on ihmisessä ja siinä mitä itsestään saa irti ihmisenä. Vihma-Purovaaran teoksessa eräs miesnäyttelijä kertoi, kuinka pari–kolme oppilasta lopetti heidän luokallansa Teatterikorkeassa. He eivät kokeneet enää kehittyvänsä tai eivät suoraan sanoen kestäneet eri syistä. Olivatko he henkilökohtaisesti liian heikkoja? (Vihma-Purovaara 2000, 164.)

Teatterikorkean ja Nätyn koulutusta alempia koulutuksia löytyy Suomesta, mutta mistään niistä ei valmistu virallisesti näyttelijäksi. Muusikon ammattitutkinnon

saa muun muassa Lahden musiikki- ja draamainstituutin musiikkiteatterilinjalta sekä Tampereen ammattikorkeakoulun teatterimusiikki- ja musiikkidraamalinjalta. Turun taideakatemiassa voi opiskella teatteri-ilmaisun ohjaajaksi ja samassa koulussa opetetaan myös nukketeatteria. Kokonaisvaltaista näyttelijäntyötä voi opiskella kansanopistoissa, esimerkiksi Lahdessa ja Helsingissä. Suomessa elää arvostus myös ulkomaisia teatterikouluja kohtaan, tämäkin tosin vaihtelee kausittain. Teatterin tekemistä Ruotsissa arvostetaan, samoin Englannissa. Lisäksi Yhdysvaltojen erinäiset teatterikoulut ja Pietarin Teatteriakatemia ovat olleet myös suomalaisten näyttelijöiden opinahjoina.

Itse Lahden musiikkiteatterilinjalla opiskelleena voin sanoa, että näyttelijäntyön opetus on erittäin laadukasta, mutta sen määrä ei tietenkään vastaa yliopistotasoa. Siitä huolimatta kyseinen koulutus on monipuolista, sillä se tarjoaa kokonaisvaltaisesti esittävän taiteen opin niin laulussa, näyttelijäntyössä kuin tanssissakin. Näin ollen musiikkiteatterilinjaisten mennessä töihin teatteriin heillä on laaja käsitys teatterin tekemisestä, ei ainoastaan näyttelijäntyöstä. Se ei kuitenkaan aina poista sitä tosiasiaa, että edelleenkin kovin usein ohjaaja valitsee rooliin ammattinäyttelijän, ei musiikkiteatterin ammattilaista – vaikka kyseessä olisikin musikaali.

3.2 Ammatin ensiaskeleet

Sanotaan, että kouluttautuneet näyttelijät saavat helpommin voita leipänsä päälle. Koulusta valmistuttuaan he voivat valita työtarjouksista mieluisimmat ja ryhtyä unelma-ammattinsa pariin. Eräs tamperelainen näyttelijäpariskunta kertoi, että 80-luvun alussa tilanne olikin juuri näin. Naisnäyttelijällä oli kahdeksan kiinnitystä tarjolla eri teattereista ympäri Suomea ja miehellä vielä enemmän. Näin tämä ei kuitenkaan enää nykypäivänä mene. Vaikka koulutus antaa tarvittavat eväät, on työmarkkinoilla ruuhkaa joka vuosi. Moni ammattinäyttelijä joutuu työttömäksi heti uransa alussa, koska ei halua tai pääse kiinnitykselle teatteriin, eikä freelancerina saakaan töitä heti alkuun. Monet valmistuneet ovat kuvailleet ensimmäisiä vuosia koulun jälkeen kammottaviksi. Itsetunto on nollassa, on yksin pelikentällä ja kilpailu on kovempaa kuin oli odotettavissa. Teakissa 90-luvulla opintonsa aloittanut naisnäyttelijä kertoo, kuinka tiiviin opiskelun jälkeen tuns

myös hetkellistä taiteellista tyhjäkäyntiä. Ei tiennyt, mistä aloittaa. Omat kiinnostuksen kohteet ja halut olivat hetken hukassa. Ei tiennyt kuka tai mikä oli, miksi oli valmistunut tai mitä halusi tehdä. (Vihma-Purovaara 2000, 180.)

Usein tiiviin ja tutun ympäristön jälkeen muu maailma tuntuu liiankin avaralta, ja kun jotakin pitäisi osata tehdä itse, ilman opettajien ohjausta, iskee paniikki. Kun lopulta pääsee töihin, on teatterimaailma täysin oma alueensa. Siellä ohjaajat laittavat näyttelijät kovalle yhä uudestaan ja uudestaan eivätkä päästä helpolla. On kaksijakoinen työpäivä kuudesti viikossa, ja vapaa-ajankin saattaa käyttää kokonaan työnteekoon.

Vihma-Purovaaran teos *Rakas vihattu ura* tutkii ohjauksen, dramaturgian ja näyttelijäntyön koulutusohjelmissa 1979–1994 opintonsa aloittaneiden urapolkuja. Keskityin teoksessa nimenomaan näyttelijöiden omiin kokemuksiin koulunkäynnistä sekä koulusta teatterityöhön siirtymisestä. Vuonna 1980 koulunsa aloittanut naisnäyttelijä kertoi olleensa kokematon ja epävarma töiden alkutaipaleella. Tukena oli vain koulusta opittu uho, että ”me nuoret” olemme jotain erityistä. Aika pian osaamattomuus tuli vastaan, kun työskenteli yhdessä vanhojen konkareiden kanssa. Se aiheutti lisää epävarmuutta ja kuin suojellakseen itseään hän alkoi eristäytyä muista. Samainen näyttelijätär muistelee, että epäsosiaalisuus ja epävarmuus kyti sisällä. Hän ei kyennyt uskomaan itseensä, vaikka saikin ihan hyviä töitä ja paljon kannustusta. Hänen oli yritettävä koota murentunutta itsetuntoaan ja etsiä ja ymmärtää omaa itseään ja taiteilijuuttaan. (Vihma-Purovaara 2000, 14.) Teatterissa eräs parhaimmista asioista on kuitenkin ne muut näyttelijät, kollegat. Monet vanhemmat konkarit ovat mielellään apuna ja tukena aloittavalle näyttelijälle. Tuolloin ajatus eristäytymisestä kannattaa sysätä syrjään ja ottaa vastaan apua, kun sitä on tarjolla monelta kokeneelta taholta. Edellä mainittu näyttelijä kertoo, että väliajoilla ja esityksen jälkeen keskusteltiin virheistä ja esityksen kulusta yleensä. Nuori näyttelijä koki tuolloin, että häntä koulutettiin. Hän ei pitänyt sitä pahana, päinvastoin, hän oli kiitollinen hyvistä neuvoista, joista oli jatkossa hyötyä.

Freelanceriksi hyppääminen vaatii omaa uskallustaan, koska aina on se vaara, että töitä ei tulekaan heti. Monia aristaa myös lähteä eteläistä Suomea kauemmaksi, varsinkaan kiinnitykselle teatteriin pääkaupunkiseudun ulkopuolelle. Monet

nuoret alkavat näyttelijät ovat kuitenkin kokeneet sen hyväksi. Samoin koulun omat opettajat usein ajavat oppilaitaan siihen. Silloin pääsee työstämään omaa itseään uudessa ympäristössä, ja asioita alkaa nähdä eri näkökulmasta niin elämässä kuin työnteossakin. Pääsee näkemään teatterin tekemistä ja sitä, miten eri kaupunkien kulttuurit ja tavat vaikuttavat työn tekemiseen. Ja eritoten, pääsee näkemään erilaisia ihmisiä ammattinsa parissa. Eräs naisnäyttelijä kertoo Vihma-Purovaaran teoksessa, kuinka työ laitosteatterissa tuli kulttuurishokkina. Niin sanotun verkkarikoulun jälkeen siirtyminen operettiin japanilaisprinsessaksi tuntui hullulta. Silkit ylle, mikrofoni otsaan ja menoksi. Kaikki se filosofia, jota koulussa oli painotettu, olikin kilometrin päässä siitä, mihin yhtäkkiä joutui. Täytyi ensimmäisen syksyn verran nieleskellä tilannetta itsekseen, jotta ymmärsi. (Vihma-Purovaara 2000, 180.)

Teatterikoululaiset käyvät siis yhtä lailla samoja henkisiä kamppailuja itsensä kanssa kuin ne, jotka eivät kyseisiä kouluja ole käyneet. Ainoa suuri ero on, että heillä on koulunsa taustatuki koko ajan matkassaan: maisterin paperi on vakuuttava ponnistuslauta alalle. Nuorella näyttelijällä on jo olemassa oma verkostonsa ja suhteet muihin ammattilaisiin koulun kautta. Teakin ja Nätyn valta työmarkkinoilla on suuri. Monet teatterit eivät muun muassa suostu ottamaan näyttelijäkaartiinsa muita kuin näistä kouluista valmistuneita. Onhan sinänsä ymmärrettävää, että suurten merkittävien teattereiden täytyy ylläpitää korkeaa tasoaan, ja riskin ottaminen uuden näyttelijän tullessa taloon on aina mahdollista, varsinkin jos hän ei olisi teatteritaiteen maisteri. Mutta mitä pienempiin kaupunkeihin rohkenee lähteä, sitä vähemmän teatterin johdossa tarkastellaan vain papereita.

3.3 Koulutuksen tarpeellisuus?

”Yleisö opettaa näyttelemään, ja yleisö opettaa kirjoittamaan ja ohjaamaan. Luokahuoneessa oppii tottelemaan, eikä teatterissa tottelevaisuudella pitkälle pötkitä...Nuoret kysyvät, pitäisikö heidän hakeutua teatterikouluun, niin kuin he kysyvät, onko hyvä ajatus mennä oikeustieteelliseen kehittämään itseään. (Kysymys hipoo ironian rajoja). Ihmemaassa ollessaan Liisa kysyi Kaalimadolta mikä tie hänen pitäisi valita, ja Kaalimato vastasi, minne hän haluaisi päätyä.

Samaa voisit kysyä itseltäsi. Jos haluat teatterialalle, mene teatteriin.” (Mamet 2002, 27–28.)

Jokainen haastatteleman teatterintekijä oli yhtä mieltä siitä, että ainakin jonkinlaista koulutusta näyttelijän ammattiin tarvitaan. Asioiden opettelemisella tekee itselleen ja kollegoilleen palveluksen. Ammattiteattereissa ei käytetä aikaa perusasioiden opetteluun vaan näyttelijöiden tulee ymmärtää näyttämöllä olon perusasiat: puheen suuntaus, artikulaatio, lavalla liikkuminen, kanssänäyttelijöiden kohtaaminen ja ohjaajan pyyntöjen noudattaminen hänen toiveidensa mukaan.

Haastateltavat olivat myös ehdottomasti sitä mieltä, että ennen kaikkea on päästävä tekemään työtä teatterin parissa, teatterissa. Se, että lukee kirjoista, mitä näyttelemisen on, ei auta itse näyttelemisessä. Voi tietysti opetella ulkoa kaikki suurimmat opukset, mutta näyttelemään opetellaan sitä tekemällä. Tällä en kuitenkaan tarkoita, etteikö teatteri-kirjallisuus olisi hyvästä. Päinvastoin. Näyttelijän tulee lukea ja tutkia kirjallisuutta. Hänen täytyy olla tietoinen ympärillään olevasta maailmasta, nykypäivästä ja historiasta. Samoin hänen tulee tutkia ihmisiä, heidän tapojaan, fyysistä olemusta ja eleitä. Ammattinäyttelijä siis kehittää itseään koko ajan.

Tästä huolimatta suurimman opin saa työtä tekemällä. Vaikka asioita ei aluksi osaisikaan, ajan myötä ne tulevat eteen työn parissa, muilta näyttelijöiltä, harjoittelemalla ja ohjaajien opastuksella. Itse nautin keskustelusta teatterin parissa pitkään työskennelleiden kanssa ja oppimisesta heidän tavoistaan tehdä teatteria. Jälkeen päin on hauskaa ymmärtää samat asiat omassa työssään.

Tutustuin Pulitzerilla ja Oscarilla palkittuun näytelmäkirjailija ja elokuvakäsikirjoittaja ja -ohjaaja David Mamet’n teokseen *Tosi ja epätosi – arkijärkeä ja harhaoppia näyttelijälle*. Hänen näkemyksensä on, että näyttelijä ei tarvitse koulua tullakseen näyttelijäksi. Hänellä on suhteellisen radikaali ja suora mielipide, enkä allekirjoita henkilökohtaisesti kaikkia hänen ajatuksiaan. Siitä huolimatta hänellä on myös hyvää oppia siitä, mistä näyttelijyydessä todellisuudessa on kysymys. Asetin yllä olevan otsikon alle sitaatin, joka saa ajattelemaan perusteita. Hän tiivistää ajatuksen siitä, kuinka teatteri haluavan on

mentävä ensimmäisenä teatteriin, ei kouluun. Se on yksinkertaisuudessaan hyvin oikein sanottu. Teatteria tehdään teatterissa. Ensimmäiseksi.

Olen itse ajatellut lisäkoulutuksen mahdollisuuksia. Minulla tulee olemaan ammattikorkeakoulutus, ja linjamme on kaiken lisäksi useimpia ammattikorkeakoululinjoja pidempi – 4,5 vuotta ja 270 opintopistettä. Esiintyvän alan ammattilaisen tulee kehittää itseään koko ajan, joten lisäkoulutus on aina hyvästä. Mutta vaatiiko se uudestaan viiden vuoden rupeamaa? Minusta yhtä tärkeää olisi päästä tekemään työtä ja sen ohella kouluttaa itseään erinäisin opinnoin. Ristiriita piileekin siinä, että juuri noihin kyseisiin työpaikkoihin on vaikeaa päästä ilman yliopistollista koulutusta.

4 NÄYTTELIJÄKSI ILMAN YLIOPISTOKOULUTUSTA

Kun lähdin pohtimaan, keitä valitsisin haastateltavikseni, minulla oli suoraan sanottuna valinnanvaikeus. Olisin voinut valita helposti kymmenenkin teatterin tekijää, mutta työni olisi tuolloin laajentunut väitöskirjan mittoihin. Päätin kuitenkin, että parhaimman näkökulman opinnäytetyöni aiheeseen saan haastatteleamalla juuri näitä valitsemaani viittä henkilöä. Ketään ei olisi voinut jättää pois, sillä heistä jokainen toi erilaisen kommentin ja kokemuksen mukanaan. Valitsin kolme näyttelijää, jotka olivat iältään ja taustoiltaan erilaisia. Heistä kellään ei ole yliopistollista näyttelijäntyön koulutusta. Haastattelin myös vastavalmistunutta Teakin koulun käynnyttä näyttelijää. Viidentenä haastattelin teatterinjohtajaa, joka toimii myös vakituisesti ohjaajana. Päätin olla mainitsematta haastateltavien nimiä tai kaupunkeja ja teattereita, missä he työskentelevät. Näin ollen jokainen heistä pystyi kertomaan tarinansa ja kommenttinsa sellaisinaan niin kuin ne olivat, eikä heitä leimattaisiin minkäänlaiseen kategoriaan puheittensa perusteella. Minulla on jokaiseen haastateltavaan jonkinlainen side: olen työskennellyt heidän kanssaan tai tunnen heidät hyvin jotain muuta kautta. Oli hauskaa huomata myös Suomen pienet teatteripiirit: jotkut haastateltavistani olivat sidoksissa myös toisiinsa.

Ensimmäinen haastateltavani oli 41 -vuotias miesnäyttelijä. Hänellä on tällä hetkellä kiinnitys eräässä suuressa teatterissa. Hän on tehnyt näyttelijäntyötä yli 20 vuotta eri kaupungeissa ympäri Suomea. Hän on päässyt alalle neljän vuoden näyttelijäharjoittelun kautta.

Toinen haastateltavani oli 32 -vuotias naisnäyttelijä. Hän on valmistunut ammattikorkeakoulusta musiikkiteatterin ammattilaiseksi, mutta sai hetki sitten myös näyttelijäliiton jäsenyyden, joten hän on tällä hetkellä virallisesti myös näyttelijä. Hän on tehnyt koko ajan teatterialan töitä valmistumisestaan saakka.

Kolmas haastateltavani on jo lähes 20 vuotta eläkkeellä ollut 80 -vuotias naisnäyttelijä. Hän on tälläkin hetkellä mukana kahdessa näytelmässä ja tekee säännöllistä televisiotyötä. Hän päätyi alalle erään ison teatterin avustajakoulutuksen kautta, joka johti kiinnitykseen samaiseen teatteriin.

Neljäs haastattelemani, 32 -vuotias miesnäyttelijä, valmistui näyttelijäksi Teatterikorkeakoulusta keväällä 2012. Hän pääsi kouluun toisella yrittämällään ja on nyt viiden vuoden opiskelun jälkeen kiinnityksellä teatterissa.

Viidentenä haastattelin 61 -vuotiasta naisohjaajaa, joka toimii tällä hetkellä myös suuren teatterin johtajana. Hän on uransa aikana toiminut eri teattereiden johtajana lähes 20 vuotta, ja alan töitä hän on tehnyt yhteensä jo 30 vuotta.

Toteutin haastattelun teemahaastatteluna. Käytin apunani Steinar Kvalen (1996) ajatusta siitä, että haastattelututkimuksen voi toteuttaa myös keskusteluna, ei ainoastaan esittämällä kysymyksiä, joihin vastataan. Haastatteluiden toteuttamisen eri vaiheissa käytin apunani Kvalen eettisiä vaiheita, joita ovat tematisointi, suunnittelu, haastattelutilanne, litterointi, analysointi, toteennäyttö ja raportointi (Kvale, 111). Minulla oli samanlaiset kysymykset kolmelle ensimmäiselle haastateltavalle, teatterikoulun käyneelle muokkasin kysymykset hänelle sopiviksi, ja teatterin johdosta ja ohjauksesta vastaavalle muodostin osittain eri kysymykset. Kaikki kysymykset kuitenkin liikkuivat samoissa teemoissa, ja joissakin kysymyksissä saatoin esittää kaikille samankaltaisia lisäkysymyksiä jokaisen teeman sisällä. Haastatteluiden luonne hipoo kuitenkin myös avoimen haastattelun piirteitä, sillä annoin haastateltaville vapauksia vastata ja puhua oman tahtonsa mukaan. Saatoimme välillä puhua yleisesti esimerkiksi näyttelemisen luonteesta, jos haastateltava niin halusi tai keskustelu johti niille raiteille.

4.1 Reitit teatteriin

Aloittaessani haastattelun kysyin jokaiselta, miten he olivat alalle päätyneet. Suurin osa heistä päätyi alalle sitä harrastamalla ja työtä tekemällä. Sain kuulla kansanopistoista, näyttelijä-avustajana olemisesta ja nuorisoteattereista. Heille kaikille kävi niin, että he löysivät teatterista oman intohimonsa ja lopulta myös oman ammattinsa. Kaikkien haastateltavien yleisenä varoituksena kuitenkin oli, että ala ei ole helppo ja siinä täytyy tehdä töitä itsensä kanssa koko ajan.

Aina ei tajuta sitä, että se perustyö on aika rankkaa: siinä on vaikeat työajat, siinä ei ole mitenkään järkyttävän hyvä palkkaus, päinvastoin siinä on huono palkkaus. Sitä täytyy todella haluta. (Nainen, teatterijohtaja -ohjaaja, 61 v.)

Ilman yliopistollista koulutusta on keksittävä muita reittejä alalle. Monet ovat olleet pidempään avustajina teatterissa, ja joillakuilla se on johtanut isompiin rooleihin tai näyttelijäharjoittelijan paikkaan. Osa on käynyt kansanopiston teatterilinjan, kouluttanut itseään jatkuvasti erinäisillä kursseilla, ja joillakin hyvä onni on käynyt musikaalien koelaulujen kautta.

Menin avustajakoulutukseen, jossa koulutettiin iltanäyttelijöitä, avustajia. Siellä oli kyllä ihan todellista koulutusta jonkun verran. Sitä reittiä mä oon tullu teatteriin avustamaan ja mä oon saanu melko heti pieniä rooleja...jonkun vähän isommankin. Siitä mä hiljalleen ikään kuin livuin teatteriin sisälle. (Nainen, 80 v.)

Näyttelijäharjoittelun tehneen miesnäyttelijän tilanne oli mielenkiintoinen harjoittelun aikana. Hän kertoi, että viikon ainoana vapaapäivänä teatteri, jossa hän oli harjoittelijana, oli järjestänyt bussilipun Helsinkiin, jossa hän sai yksityisopetusta Teakin omilta opettajilta. Tällaisia tilaisuuksia on harvassa, ja harva teatteri näkee vaivaa näin paljon harjoittelijoidensa vuoksi. Sattumoisin haastattelemani teatterijohtaja oli samainen henkilö, joka oli nämä kyseiset koulutusmahdollisuudet tuolloin järjestänyt.

Meillä oli vuosina 1987–1994 aika tiukka se koulutusohjelma. Se oli raskasta myös näyttelijäharjoittelijalle, kun hän harjoitteli ja näytteli tuotannoissa ja vapaapäiviksi olimme järjestäneet koulutusta niin, että he kävivät teatterikorkeassa tai Nätyllä laulutunneilla, puhetunneilla ja akrobatiatunneilla. Heillä oli siis järjestetty koulutus. Monessa paikassa näyttelijäharjoittelijan koulutusraha, 20 % palkasta annettiin käteen ja sanottiin, että tällä rahalla voit kouluttaa itseäsi. Minun mielestäni he eivät olisi kyenneet itsenäisesti järjestämään yhtä tasokasta koulutusta. He olivat niin nuoria, ei ollut kontakteja eikä suhteita. (Teatterijohtaja -ohjaaja, 61 v.)

Samainen johtaja kertoi myös, että miltei jokainen hänen näyttelijäharjoittelijoistaan päätyi alalle ja tekee teatteria edelleen.

Jokainen oli yhtä mieltä siitä, että työ opettaa. Ne, jotka eivät olleet yliopistollista koulutusta suorittaneet, olivat kyllä saaneet alan koulutusta monipuolisesti muista kouluista tai työn ohessa. Kaikki olivat tyytyväisiä valitsemiinsa polkuihin. Totuushan tietysti on, että useimmiten ilman teatterikorkeaa tie on pidempi ja täytyy opetella odottamaan ja yrittämään yhä uudestaan. 32 -vuotias naisnäyttelijä

kertoo oman uransa rakentumisen olleen kieltämättä hitaanpuoleista. Tulee kärsimättömiä hetkiä, jolloin esimerkiksi haetun roolin sijasta saakin understudy-roolin (eli varsinaisen roolin paikkaajan). Tällaiset tilanteet vaativat hiukan oman itsetunnon keräilyä. Kyseinen naisnäyttelijä mainitsee myös, että on vuodesta 2001 hakenut joka ikiseen työhönsä koe-esiintymisen kautta.

Teakin tai Nätyn käyneillä tilanne on tietysti hiukan nopeampi. Vaikka yhtä lailla hekin pelkäävät työttömäksi jäämistä, on hyvin todennäköistä, että jostakin paikasta nappaa. Teakin käynyt miesnäyttelijä kertoi valmistumisvuonnaan ottaneensa yhteyttä eri teattereihin, ja hänen nykyinen työpaikkansa oli yksi niistä. Hän olisi harkinnut myös freelanceriksi jäämistä, jos töitä olisi saanut saman tien. Oli parempi varmistella ajoissa oma työpaikkansa, jotta työttömyys ei iskisi heti koulun jälkeen päin kasvoja.

4.2 Työympäristön suhtautuminen

”Kyl mä sanon, et yhtä suuri merkitys kuin jollain koulutuksella, on se, et sulla on joku ihminen, joku rehellinen ihminen, jonka kanssa sä voit käydä näitä ammatillisia asioita läpi. Koska niin paljon on harhaa liikkeellä tässäkin ammatissa ja teatterin ympärillä.” (Mies, 41 v.)

Niille, joilla ei sitä teatterikoulun paperia ole, nousee usein ongelmaksi oman ammattilaisuuden ja kykeneväisyyden todistelu. Aina kun kohtaa uuden työympäristön, on todistettava oma osaamisensa talon ohjaajille, johtajalle ja kollegoille. Suurimmalle osalle haastateltavista kokemukset ovat olleet suhteellisen hyviä, varsinkin muiden näyttelijäkollegoiden parissa. Yksi miesnäyttelijöistä muistuttaa, että koulutodistus ei ole se, millä näytellään. Hän sanoo arvostavansa sellaisia ihmisiä – ohjaajissa, työkavereissa ja muussa teatteriväessä – jotka pystyvät kohtaamaan hänetkin ihmisenä. Usein se on kiinni omasta itsestään, jos tuntee jonkinlaista alemmuudentunnetta.

Muiden näyttelijöiden tuki on ollut monelle alkavalle näyttelijälle tärkeää. Kokeneemmilla näyttelijöillä saattaa olla välillä vaikeuksia suhtautua aloitteleviin nuoriin, mutta pääasiassa monet ovat mielellään avuksi ja tiennäyttäjinä. Tietysti aina epäilyttää, kun taloon astuu osaava, kaunis ja uusi kasvo. On opittava

jakamaan se, mikä on siihen mennessä muodostunut omaksi kentäksi. Ja jos uuden näyttelijän kokee kilpailijaksi, saattaa helposti muodostua ongelmia työilmapiirissä. 32 -vuotias naisnäyttelijä kertoi, kuinka hän itse understudyna ei saanut rakentaa rooliaan omanlaisekseen, vaan tämän roolin tehnyt näyttelijä halusi sen tehdä itse, mistä oli sitten tarkoitus kopioida. Olen kuullut samantyyppisistä tilanteista aiemminkin, ja onhan se surullista, että osa tapauksista menee tämänkaltaiseen jamaan. Kyllähän kyseisessä tilanteessa understudyn tilanne on ihan yhtä jännittävä kuin roolin tekijän, varsinkin jos hän joutuu hyppäämään rooliin lyhyellä varoitusajalla. Siksi olisikin hienoa, jos kokeneemmat näyttelijät osaisivat antaa tilaa opetteleville nuorille.

Kyllähän mä ymmärrän, et sitä on mustasukkainen siitä omasta roolistaan. Ja nyt kun ekaa kertaa on oma understudy roolilleen ja pääsi näkeen, miten se toinen sen tekee, niin kyl mä sitä mietin etukäteen sitä suhtautumista. Mutta yllättäen ihan hyvin. Ja onhan se kiinni ihmisestä itsestään ja sen suhtautumisesta. Koska onhan se sille understudyn tekijällekin helvetin jännä paikka, et miksei sitä sit tukisi kaikin tavoin. Mitä siinä häviää, ei mitään. (Nainen 32 v.)

Teatterissa työskennellään usein hyvin erilaisten ihmisten kanssa. On teatterikoulun käyneitä ja jotain muuta kautta teatteriin päässeitä. Teakin käynyttä miesnäyttelijää haastatellessani hän korosti sitä, että työtilanteeseen tullessa ihmisten taustoilla ja koulutuksilla ei ole merkitystä. Jokainen tekijä on valittu siihen teokseen, ja hänellä oletettavasti on siihen vaadittavaa ammattitaitoa.

Ylipäättään arvostan sitä osaamista. Et jos joku on hyvä laulaja, niin sitä arvostaa sitä siinä ihmisessä. Ja sit autetaan toinen toisiamme siinä, missä kenelläkin on haasteita. Tai näin haluaisin nähdä sen, et kaikki auttaa toisiaan niin paljon kun pystyy. (Mies, Teak, 32 v.)

On tärkeää löytää se yhteinen henki ja balanssi. Huonossa työympäristössä töiden tekemisestä ei tule mitään. On hyvä tukea toisia, tsempata ja tehdä yhdessä. Toisen menestymisestä voi ja pitääkin iloita, koska sitähan toivoo yhtä lailla omasta menestymisestääänkin ilon aihetta.

Kuuntelin eräänä lokakuun aamuna Ylen radiosta keskustelua, jossa haastateltiin näyttelijä Mika Nuojuaa. Nuojuan kanssa keskusteltiin muun muassa kateudesta teatteripiireissä. Hän itse on tehnyt näytelmää *Kiviä taskussa* yhdessä Martti

Suosalon kanssa jo kymmenen vuotta täysille katsomoille. Nuojua sanoo kateutta olevan joskus, kun toinen saa paljon enemmän työtarjouksia, mutta suurimmaksi osaksi ollaan toisten tukana ja kannustetaan. Esitysten menestyminen tekee hyvää myös koko teatterikentälle. Ihmiset lähtevät herkemmin teatteriin katsomaan ehkä oudompiakin esityksiä, jos heillä on hyviä kokemuksia teatterista. Ei ole nimittäin helppo sarka nousta ilta toisensa jälkeen lavalle vääntämään itseään kuiviin. Menestys täytyy ansaita. (Nuojua, YLE: Puheen aamu, 18.10.2012.)

Teatterin johdon suhtautuminen korkeakouluttamattomiin riippuu monestakin asiasta: johdossa olevan henkilön omasta näkemyksestä sekä teatterin omista resursseista. Teatterin koko ja näyttävyys vaikuttaa myös. Suurempiin teattereihin on vaikeampaa päästä, jos teatterikorkeakoulutusta ei ole. Jos talon johto vannoo yliopistolliseen koulutukseen, on hyvin todennäköistä, että töitä ei saa ilman Teakin tai Nätyn papereita. Siitä huolimatta Suomessa on paljon teattereita, joiden näkemykset ja resurssit ovat suopeampia niille, joilla tuota koulutusta ei ole.

Kun muhun ollaan yhteydessä ja kysytään harjoittelijapaikkoja, olen luetellut pienempiä teattereita, missä se on ehkä mahdollista. Näin niille ihmisille, jotka ovat käyneet eritasoisia ja -pituisia teatterialan kursseja, esimerkiksi kansanopistoissa. Ja sit jos joku on kysynyt työtä ilman minkäänlaista koulutusta, olen sanonut, et ilman sitä se ei kyllä onnistu. Jotain on oltava pohjalla. (Nainen, teatterijohtaja -ohjaaja, 61 v.).

Kilpailu näyttelijöiden paikoista on tiukkaa. Ja sen lisäksi, että on näyttelijöiden yliopistollista korkeakoulutusta, on myös ammattikorkeakoulutuksia, joista yhtä lailla valmistuu mahdollisia teatterintekijöitä. Työrintamalle saapuu vuosittain monta mahdollista teatterin työntekijää, ja jokainen heistä toivoo pääsevänsä töihin omalle alalleen. Siksi on ymmärrettävää, että suurin osa teattereista haluaa koulutettuja näyttelijöitä palvelukseensa. Totta kai he haluavat tarjota työpaikan kovan koulutuksen käyneille. Kouluttautuneilla täytyykin siinä mielessä olla etulyöntiasema.

Kun itse työtilanteeseen päästään, on ohjaajien suhtautuminen nuoreen näyttelijään aina kovin samanlainen – oli hänellä korkeakoulutusta tai ei. Suurin osa testaa näyttelijän sietokykyä ja laittaa nuoret koviin tilanteisiin. Teatterityö on raskasta tässäkin tilanteessa, nimenomaan henkisesti raskasta.

- - Eräs ohjaaja ensimmäisessä roolissani kyllä terotti hampaansa muhun. Ja mä silloin ajattelin, että tää on koitinkivi, et jos mä en tästä selviä, niin mä en sovi tälle alalle. Ja mä sen kestin - - ja meistä tuli lopulta hirveen hyvät ystävät sen ohjaajan kanssa. (Nainen, 80 v.)

4.2.1 Näyttelijän suhtautuminen omaan ammattitaitoonsa

Kun esitin kysymyksen suhtautumisesta itseensä ja omaan osaamiseensa, sain erilaisia vastauksia, mutta jokaisella oli silti nöyryvä asenne. Näyttelijän ammatti on esillä olemista ja itsensä esittämistä muille. Se on näyttävä ammatti. Näin ollen näyttelijöiden asenne on usein vaatimaton ja itseään vähättelevä. Ja jos näyttelijäntyön korkeakoulutusta ei ole, niin vaatimattomuus voi olla tahatonta ihan omassa tekemisessäkin.

Nyt kun esimerkiksi on lavalla yhdessä nätyläisten nuorien kanssa, niin ajattelee, et ”kyllä noi varmaan enemmän tietää tosta näyttelijäntyöstä”, et joku kumma alemmuuskompleksi kuitenkin on. Et täytyy aina potkia välillä itseään, et kyllähän sä nyt osaat! (Nainen, 32 v.)

Itseensä luottaminen on tärkeää näyttelijäntyössä. On oltava varma tekemisistään, eikä lavalle saa mennä pyytelemään anteeksi. Ymmärrys myös siitä, että saa olla tyytyväinen omaan tekemiseensä ja taitoihinsa, on usein vaikeaa. Jos näytös on mennyt hyvin, on opittava sanomaan, että se meni hyvin, vaikka huonot näytöksetkin on toisaalta myönnettävä. Mutta jos yleisö on pitänyt näkemästään ja kiitellyt näyttelijän tekemistä, täytyy oppia vastaanottamaan se hyvin. David Mamet’n kirjassa Mamet itse kertoo omista kokemuksistaan teatterin katsojana yleisössä. On katsojana loukkaavaa tulla näyttämön taakse ja sanoa näyttelijälle ”Olit loistava tänä iltana!” vain kuullakseen ”Ei olin kamala...” Mamet sanoo sen tuntuvan iskulta vasten kasvoja. Hetken harkinta selvittäisi näyttelijälle, että oikea tapa vastata on ”Kiitos paljon.” Yleisö on tullut seuraamaan näytelmää, ei oppituntia. Jos yleisö nautti siitä, näyttelijä on hoitanut tehtävänsä (Mamet 2002, 62).

4.3 Ammatti-identiteetin rakentuminen

”Pääsykokeista asti on ollu ihan selvää, että mä en ihan tiedä mitä mä oon tekemässä. Joku mua tänne ajaa, ja tähän

tekemiseen. Ja suurin osa siitäkin mitä mä oon koulussa tehny on ollu ihan puhdasta skeidaa, mutta sitten siellä on ollu niitä kirkkaita hetkiä, kun joku on osunu kohdalleen. - Ja sitä itseluottamusta saa enemmän, kun huomaa niitä kirkkaita hetkiä tulevan useammin. Et se on siellä, mutta kaikkea täytyy vielä harjoitella. - Ja nyt niitä hyviä hetkiä tulee yhä enemmän.”
(Mies, Teak, 32 v.)

Näyttelijälle on tärkeää, että hän itse tiedostaa omat vahvuutensa ja heikkoutensa. Näyttelijän pitää osata olla itselleen kriittinen ja samalla kannustava. Tällä tavoin oppii kehittämään itseään koko ajan ja on helpompi työskennellä alalla. Eräs naisnäyttelijä kertoo Vihma-Purovaaran teoksessa, kuinka ihmisenä kasvaminen ja näyttelijänä kasvaminen kulkevat aika lailla käsikkäin (Vihma-Purovaara 2000, 51). Oman ammattitaidon löytäminen saattaa viedä aikaa, varsinkin niillä, jotka eivät ole käyneet teatterikoulua. Tekemällä jatkuvasti työtä niin teatterimaailmassa kuin oman itsensäkin parissa ammattitaidon löytäminen tapahtuu kuitenkin usein huomaamatta, ja sen saattaa ymmärtää vasta, kun joku kysyy asiasta.

Vuosien lomassa jokaiselle näyttelijälle karttuu kokemusta, onnistumisia ja epäonnistumisia. Tulee suuria rooleja pienten roolien saattelmana. Tulee kausia, jolloin työnteko tuntuu sujuvan paremmin ja pysyy terveenä. Mutta sitten on niitä aikoja, kun asiat kasaantuvat yhtä aikaa päällekkäin, perustetaan perhettä, tulee henkilökohtaisia ongelmia ja se kaikki, mikä tapahtuu työn ulkopuolella, sekaantuu työhön. Fyysinen ja henkinen hyvinvointi on koetuksella. Näin ollen näyttelijän täytyy oppia pitämään huolta itsestään kaikin tavoin. Paineen alla työskenteleminen ja fyysinen hyvinvointi ovat tärkeitä taitolajeja.

Lisäksi on pidettävä huolta oman osaamisensa kehittämisestä. Voisi helposti olettaa, että kun koulut on käyty, voi vain heittäytyä työntekoon ja keinua sen mukana. Mutta jos näyttelijä haluaa pysyä mielenkiintoisena ja saada vuosi vuoden jälkeen kiinnostavia rooleja, täytyy hänen kehittää itseään koko ajan.

Mitään hyvää ei synny, jos ei jaksa tehdä töitä, eli pitää olla ahkera. -- Itse asiassa työ muuttuu aina vaan vaikeemmaks mitä vanhemmaks tulee. -- Koska sillon kun sä oot nuori, sussa on energiaa, tahtoa ja halua. Draivia. Mut sit kun tulee ikää ja tavallaan se nuoruuden viehätys ja into loppuu tai vähenee, niin näyttelijän pitää olla entistä taitavampi. Pitää osata. Se vaan on niin. Täytyy pitää yllä sitä ammattitaitoa. (Nainen,

teatterijohtaja -ohjaaja, 61 v.)

Ammattitaidon löytäminen tapahtuu jokaiselle eri aikaan, eri iässä, eri tilanteessa. Näyttelijä saattaa löytää oman ammatillisen itsevarmuutensa suurten roolien kautta, kriitikoiden ylistyksestä, yleisön vastaanotosta tai monien suurien asioiden ja itsensä oivaltamisesta.

Silloin kun sitä itsevarmuutta on, niin yleisön vastaanotosta varmaankin. Et jos mä oon tuntenu, et tää menee perille. Jos yleisö nauraa tai itkee tai kuuntelee, sen tuntee kyllä erittäin hyvin. -- Jos sä pystyt puhumaan niin, et sä huomaat et nää kuuntelee mua. Et ne sellaset esitykset, jossa se yleisö on ollut vähän kuin kämmenellä, niin sellaset on vahvistanu itsetuntoa.
(Nainen, 81 v.)

Teatterikorkeasta valmistunut totesi kysymyksen omasta ammatillisesta itsevarmuudestaan olevan hänellä pohdittavana juuri tällä hetkellä. Hän kertoi nähneensä hyvää itsevarmuutta näyttelijöillä, jotka lavalla ollessaan uskovat itseensä ja siihen tekemäänsä hetkeen. Tekemisen ei tarvitsisi olla perusteltua. Pitäisi lopettaa itsensä epäily ja uskoa. Vain tehdä. Hän painottaa myös sitä, että itsetunto pitäisi osata erottaa itsestään, omista saavutuksistaan. Sen pitäisi löytyä omasta itsestään. Mitä enemmän se on ulkokohtaisesti määriteltyä, niin sitä enemmän se sattuu, kun saa huonoa kritiikkiä. Kriitikot saattavat olla pahimmillaan todella ilkeitä ja menevät arvosteluissaan henkilökohtaisuuksiin. Tämä aiheuttaa näyttelijän itsetunnolle usein kolauksen ja voi jättää pitkätkin arvet omaan tekemiseen.

Elsa Saision kirjoittamassa teoksessa *Katseen alaiset* hän kertoo, kuinka monet näyttelijät muistavat vuosien takaiset kritiikit ja lehtijuttujen otsikot sanatarkasti ulkoa, lauseita, jotka vuorenvarmasti ovat pyyhkiytyneet itse kirjoittajien ja lukijoiden mielestä aikaa sitten. Erityisesti kaikki ne kirjoitukset, joissa itse työn sijasta näyttelijän omaa persoonaa on arvosteltu, ovat satuttavimpia. (Saisio, 2005, 21.) Tällöin hyvästä itsetunnosta on hyötyä. Näyttelijän ammatissa arvostelun kohteena on se, mitä lavalla tai kameran takana tapahtuu. Ja ne jotka tekevät, näyttelevät, ovat ihmisiä. Välillä tämä tuntuu unohtuvan. Paksun ihon kasvattaminen on eduksi, mutta siihen voi mennä aikaa.

32 -vuotias miesnäyttelijä painottaa myös, että vaikka hyvä itsetunto täytyisikin löytyä omasta itsestä, samaan aikaan esimerkiksi hyvien töiden saaminen auttaa itsetunnon löytämisessä. Onhan se niinkin, että hyvät ja haastavat roolit nostavat omaa itsevarmuutta. Varmasti on palkitsevaa saada kuulla kehua tekemästään työstä, varsinkin, jos sen työstäminen on ollut aikaa vievää ja raskasta. Erityisen palkitsevaa se on nuorille näyttelijöille tai niille, joille on osunut se ensimmäinen suuri roolityö kohdalle.

Huomaa, et ”hei mähän pystynkin tähän hommaan”. Et tulee koko ajan haasteellisimpia rooleja. Alkuun tuntu kauheelta, et miten sitä kykenee oleen vakuuttava ja uskottava tollasessa roolissa. Mut kun kääntää sen sitten haasteeks. Et kyllähän se sit ihan hyvin menikin. - - Ja tietty arvostelut ja kritiikit yhtäkkiä vaikuttaa, kun onkin se oma nimi siellä. Ei sitä voi kieltää. Saa sitä itsevarmuutta. (Nainen, 32 v.)

Näyttelijän ammatti on raadollinen monella tapaa, eikä sen tekemisestä makseta niin hyvää palkkaa kuin pitäisi. Kuulin joskus autolla ajaessani radiokeskustelun, jossa puhuttiin siitä, että henkisesti raskaimmat ammatit kuuluvat rikosasianajajalle, lääkärille ja näyttelijälle. Kaikki tietävät, kuinka paljon kaksi edeltävää ansaitsevat ja näyttelijöiden palkat eivät ylety juurikaan samalle tasolle. Ehkäpä tätä ammattia pidetään sen verran viihteellisenä, eikä näyttelijöiden tekemää työtä pidetä kovin tärkeänä osana ihmiskunnan hyvinvointia. Miksi siis heille pitäisi maksaa yhtä suurta palkkaa kuin esimerkiksi lääkäreille, jotka pelastavat ihmishenkiä? Jaa, no ehkä minä olen sen verran kaunisteluseinen ja ajattelen, että myös kulttuuri pelastaa omalta osaltaan ihmisiä. Jos siis tästä ammatista löytää itselleen oman tiensä, niin odotusten täytyy olla sen mukaiset.

41 -vuotias miesnäyttelijä kertoo saavansa oman ammatillisen itsetuntonsa siitä, kun huomaa tekevänsä tätä ammattia omasta tahdostaan. Hänellä on yhdessä muiden kollegoidensa kanssa teatteriryhmä, jossa heidät on vapautettu muun muassa palkasta. Silloin ymmärtää sen tosiseikan, että näyttelijän ammattia ei tee, eikä kannatakaan tehdä, pakon sanelemana.

Oman ammatillisen itseluottamuksen ja itsetunnon löytäminen on täten sanottuna jokaisen tulevan näyttelijän saavutettavissa. Mutta vanhemmillakin konkareilla itseluottamus on välillä kadoksissa, eikä silloin kannata sysätä itseään lavalle epävarmana ja anteeksipyytelevänä. On tiedettävä oma paikkansa ja osattava

antaa tilaa muillekin. Samalla haastavat, motivoivat ja laajat tehtävät auttavat matkan varrella. Parhaimmillaan näistä tehtävistä suoriutuu kunnialla, ja käteen on jäänyt myös runsaasti opittua materiaalia. Erehdysten sattuminen ja niistä selviytyminen on oma osansa ammatillisen itsevarmuuden löytämisessä. Täytyy osata tehdä, jännittää, pelätä ja nauttia. Ensimmäisellä näyttelijäntöön kurssin tunnilla minulle opetettiin, että moka on lahja. Virheiden sattumista ei pidä pelätä, koska niiden kautta voi oppia jotain suurta ja mullistavaa. Ja jostain huonosta voi tulla aina jotain todella upeaa. Moka on lahja vielä ammatissakin, ei vain turvallisessa koulu- tai kurssiympäristössä.

4.4 Pärjääkö ilman korkeakoulutusta?

Onko sitten olemassa asioita, joita oppii vain koulussa? Onko ainoastaan yliopiston käyneillä mahdollisuus löytää ”oikeanlaisen näyttelijän” reitti? Tämä tuskin pitää paikkansa. Oman tavan löytäminen saattaa viedä kauemmin kuin heillä, mutta usein jossain vaiheessa asiat loksahdavat paikoilleen. Sitä paitsi omaan oikeanlaisuuteensa on jokaisella omat sanansa.

No varmaan tietty tollaset tekniset asiat, et miten lavalla ollaan ja erinäiset harjoitteet, joissa hinkataan kaikkia tunne-asioita ym. Mut kyllä mä oon oppinu työssä ja vanhemmilta kollegoilta paljon. Et kyllä ne pystyy oppimaan varmasti muutenkin, mutta tää on vähän pidempi reitti. (Nainen, 32 v.)

Sillon jossain vaiheessa mä kadehdin sellasia ihmisiä, siis jotka oli koulussa, niillä oli tällaista ikään kuin kummi-toimintaa. Niillä oli jo heti alkuun hyvä näyttelijä ikään kuin seuraamassa heidän työtään. (Mies, 41 v.)

Teatterikoulutus antaa mahdollisuuden tutkia ihan eri tavalla. Sekä näyttelijäntöä, että sitä, miten se tehdään. Treenata vain tiettyä osa-aluetta, keskittyä vaan siihen osa-alueeseen, ilman että täytyy tehdä siitä aina esitys. (Mies, Teak, 32 v.)

Itse arvostan Teakin ja Nätyn opetusta, ja uskon sen olevan hyödyksi ja oppina elämässä. Minulla on ystäviä molemmissa kouluissa, ja minulla on ollut opettajina näiden koulujen käyneitä näyttelijöitä. Lisäksi molemmat vanhempani ovat käyneet kyseisen koulutuksen. Näin ollen informaatio koulutuksesta ja sen tärkeydestä on tullut selväksi jokaisesta suunnasta. Tästä huolimatta tunnen ja tiedän myös näyttelijöitä, joilla ei ole yliopistollista koulutusta, ja usein sitä eroa

ei lavalla näe. Jotkut voivat ajatella, että kokemattomuus näkyy lavatyöskentelyssä, tai sitten se näkyy liikana yrittämisenä. Olen kuitenkin nähnyt monta kertaa lavalla myös vastavalmistuneen Teakin tai Nätyn näyttelijän, josta on huomannut ihan yhtä lailla nuo samat asiat.

32 -vuotias naisnäyttelijä myönsi, että olisihan sen jossain määrin helpompaa päästä sinne ”the kouluun” oppimaan ne kaikki tärkeät asiat. Tuon jälkeen tulisi valmiina tärkeät kontaktit ja pääsisi kiinnitykselle kyselemättä ja katselematta. Hän kuitenkin korostaa myös sitä tosiasiaa, että koulu ei silti aina takaa hyviä ja karismaattisia ammattilaisia. Kyllä näyttelijäksi valmistuu myös ihmisiä, jotka ovat aivan väärällä alalla. Tämän voi toki huomata alalla kuin alalla, mutta asian todenperäisyyttä ei voi kieltää.

Jokainen haastateltava mainitsi koulutuksen olevan silti tärkeää. Ylipäättään kaikki koulutus on hyvästä tällä alalla. Untuvikkona olemisesta voi olla hyötyä, mutta ei enää työelämässä. Jo eläkkeellä oleva naisnäyttelijä painottaa, että koulutusta täytyy itse hankkia, jos kouluun ei pääse. On kehitettävä liikuntaa ja ääntä. On pidettävä huoli yleissivistyksestä ja oltava tietoinen ympärillä olevasta maailmasta. On oltava virkeänä ottamaan vastaan. Hän korostaa myös sitä, ettei jaksakaan uskoa siihen, etteikö koulun ulkopuoleltakin pääsisi alalle.

On hemmetin hyviä näyttelijöitä, kuuluisiakin, joilla ei oo mitään koulutusta. Tehny vaan töitä. Ei se niin voi mennä, että se on pakollinen se koulusuoritus, mutta ei oppi pahaa tee, tietenkään. Mutta ei se ainoa autuaaks tekevä voi olla. (Nainen, 80 v.)

Mitkä sitten ovat ne eroavaisuudet yliopistokouluttautuneen ja muuta kautta ammattiin löytäneen välillä? Teatterikorkeakoulun käynyt oli ehdottomasti sitä mieltä, että eroavaisuuksia löytyy esimerkiksi näyttelijäharjoittelijan ja korkeakoulun käyneen väliltä. Hänen mielestään suurin ero on siinä, että näyttelijäharjoittelijana on aina tekemässä produktiota, jossa on selvä lopputulos. Tuolloin ei ikinä päästä tutkimaan varsinaisesti teatterin tekemistä ja itse näyttelijyyttä. Varsinkin laitosteatterissa, jossa työtahti on vähän kovempi, siintää aina lopputulos valmiista esityksestä. Hän myöskin sanoi olevansa niin sanottu ”koulutusrasisti” siinä, että näyttelijä- nimikettä käytetään tänä päivänä aina vain yhä vapaammin.

Että tuolla riittää, että joku missi on käynyt pyörähtään Salkkareissa, niin se on sillä näyttelijä. Ja sen vuoksi tulee aika herkästi kysyttyä, et ”mikäs sun koulutustausta on?” (Mies, Teak, 32 v.)

Teatterinjohtajan mielipide on aina mielenkiintoinen, kun kysytään näyttelijöiden eroavaisuuksista. Hän on se, joka päivittäin katsoo näyttelijöiden työskentelyä lavalla. Hän näkee sen, kuka vastaanottaa ohjeet oikealla tavalla ja kuka toimii yhteistyössä näyttelijäkollegoiden, kapellimestarin, koreografin sekä muun teatterin henkilöstön kanssa. Hän pystyy näkemään myös sen, kuka toimii ja tuottaa itse. Luultavasti on helppo ohjata näyttelijää, joka hyvässä määrin ottaa vastaan ohjaajan toiveita, mutta samaan aikaan tarjoaa myös omia ideoitaan.

Se suurin ero on ehkä siinä tuottamisessa. Mä oon joskus sitä miettinyt, että se yliopistokoulutus on vähän saman tyyppinen kuin joku armeija. Et sieltä tulee perustaidot. Hyvä peruskunto ja kontaktiverkosto miltei loppuelämäksi. Se luo paremman itseluottamuksen työn tekemiseen. On myös keinoja enemmän käytössä. (Nainen, teatterinjohtaja -ohjaaja, 61 v.)

Teatterikorkean käynyt miesnäyttelijä sanoi, että hänen osaltaan kouluun pääsemisen riemu ei lopu koskaan. Hän havahtuu edelleen välillä ajattelemaan pääsykokeita ja sitä, jos hän olisikin tehnyt jotain aivan väärää. Jos hän ei olisikaan päässyt kouluun. On hienoa, että Teakista valmistunutkin on edelleen onnellinen kouluun pääsystä, eikä se ajatus ole muuttunut arkiseksi rutiiniksi. Jokainen kuitenkin tietää sen tosiasian, että näyttelijäntyön korkeakoulutuksen oppiin ei päästä noin vain. Joillakin on se uskomaton onni, jonka ansiosta he pääsevät ensiyrittämällä kouluun, mutta moni todella yrittää kolme, viisi tai kahdeksan kertaa. Joillekin koulun ovet eivät aukene kovalla yrittämiselläkään.

4.5 Tämänhetkiset mahdollisuudet alalle

Näyttelijän ammatti on yksi suosituimmista ammateista. Se johtuu osittain siitä, että sen julkisuuskuva on niin valtava. Suuri yleisö pääsee nykypäivänä helpommin kosketuksiin näyttelijöiden työhön, heidän elämäntapoihinsa ja siviilielämään. Lehtien palstat ovat täynnä kertomuksia milloin kenenkin näyttelijän kasvutarinasta, heidän aatteistaan tai suosioistaan. Mutta suurin osa näyttelijöistä elää ihan normaalia elämää työn, perheen ja peruspalkan kera. He eivät välitä olla esillä yhtään sen enempää kuin työ heiltä vaatii. Osa näyttelijöistä

taas haluaa antaa haastatteluja ja näin määrätä omaa julkisuuskuvaansa itse, osa joutuu lehtiin tahtomattaan. Valtaosa näyttelijöistä ei kuitenkaan väkisin tunge itseään lehtien sivuille. Moni ei ole valinnut julkimon elämää itse, vaan on joutunut siihen esimerkiksi suuren suosion saavutettua. Teatterikoulujen haut ovat täynnä nuoria, joilla ei ole aavistustakaan, mitä näyttelijäntyö todellisuudessa on.

Nykyään näyttelijän ammatti on suosittu. Teakiin ja Nätyyn pyrkii satoja ihmisiä ja 10-20 otetaan. Se valittujen suhde on mieletön siihen pyrkijämäärään. Myös kansanopistoihin ja AMK:hin, jossa on ollut tähän liittyvää koulutusta, on ollut aika kovat pyrkijämäärät. Luulen, että se suosio perustuu televisioon ja julkisuuteen. Kaikilla pyrkijöillä ei ole edes käsitystä siitä, mitä näyttelijäntyö on. Siksi sieltä ensimmäisestä vaiheesta tiputetaankin niin valtava määrä pyrkijöitä. Käsitys näyttelijäntyöstä on syntynyt julkisuuskuvan läpi katsottuna. Siinä ei ehkä tajuta sitä, että ei kaikki oo julkista tai ei kaikki oo julkkiksia. (Nainen, teatterijohtaja ja -ohjaaja, 61 v.)

Näyttelijöiden työllistäminen on teatterin johdon mukaan monista asioista kiinni. Teatterinjohtaja katsoo ensimmäiseksi kokonaisuutta, joka teatterilla jo on, ja yrittää täydentää sitä oikealla tavalla. Vaikka kyseessä olisikin iso teatteri, niin näyttelijöiden muodostama ensemble ei kuitenkaan kestä montaa samanoloista ihmistä. Tuolloin kilpaillaan väärällä tavalla keskenään. Hän yrittää löytää mahdollisimman paljon erilaisia persoonallisuuksia, jotka täydentäisivät toinen toisiaan hyvin. Ikäjakaumastakin on pidettävä myös huolta, jotta olisi tasaisesti kaikenikäisiä näyttelijöitä.

Työnhakutilanteissa koulutus on ensisijaisen tärkeää. Varsinkin, jos on kyseessä iso teatteri sekä valtakunnallisesti merkittävä ja näyttävä asema. Teatterinjohtaja toteaa, että jos isot talot eivät käyttäisi korkeakoulutettuja, niin kuka heitä sitten käyttäisi. Hänen mielestään heillä on siihen velvollisuus. Suurella teatterilla ei ole niin sanotusti aikaa kouluttaa näyttelijöitä, siellä heitetään suoraan harjoituksiin ja rooleihin. Laitosteattereissa työtahti on todella kova, ja näytelmiä täytyy valmistua tietyn verran vuodessa. Jos uusia tulokkaita alettaisiin varovasti valmistelevaan ammattiinsa, niin teatterit menettäisivät kallisarvoista aikaa. Se tietenkin riippuu ihmisestä. Se kaikki paine, mitä jatkuva liukuhihnalla roolien sisäistäminen tuottaa, on kestävä pidemmän aikaa kuin ensimmäisen puoli vuotta. Näin ollen suuret teatterit luottavat teatterikoulujen luotsaamiin oppilaisiin, koska silloin he

tietävät aika usein, mitä odottaa. Joskus saatetaan ottaa kouluttamatonkin isoille lavoilta ja siitä selviydytään erinomaisesti. Mutta siihen tarvitaan jo ripaus onnea.

Mä jaksan uskoa siihen, että jos ihminen on kyllin lahjakas, niin se tulee esille, vaikka sieltä puuttuis se perinteinen peruskoulutus. Mutta kyllähän se oikeesti niin on, että paljon vaikeampi on saada työtä ja luoda työuraa ilman sitä koulutusta. Mä luulen, että nykyisin vielä aina vaan vaikeammaksi menee. Suoraan sanottuna. (Nainen, teatterijohtaja ja -ohjaaja, 61 v.)

4.5.1 Ovatko mahdollisuudet erilaiset miesten ja naisten välillä?

On vain ehdoton fakta, että miehet onnistuvat pääsemään näyttelijän ammattiin helpommin kuin naiset. Miehistä on yksinkertaisesti enemmän pulaa, ja naisia on tarjolla liikaakin. Teatterinjohtajan mukaan naisten kilpailu on kovempaa. Hänen näkökulmastaan se johtuu siitä, että alun perin juuri teatteriin haluavasta ryhmästä enemmistö on naisia. Jo pääsykokeissa suuresta joukosta naisia valitaan parhaimmat päältä. Miehiä on pienempi ryhmä, ja toki sieltäkin valitaan parhaimmisto, mutta kilpailu ei ole sama, koska pohjajoukko on pienempi.

On kuitenkin eri asia ja ihan ihmisestä kiinni, kuka tässä ammatissa pärjää. Haastatteleman teatterinjohtaja jatkaa, kuinka hän on ammatinsa aikana huomannut naisten tason olevan huomattavasti parempi kuin miesten. Jo koulusta päästyään he ovat enemmän tietosia osaamisestaan. Naisilla on myös tapana pitää itsestään parempaa huolta ammatillisessa mielessä. He tietävät tämän olevan kilpailu-ala, ja ajatus siitä ei ole olemassa vain koulussa. Miehet yleensä tulevat toimeen sillä, mitä heillä on, eivätkä he aina vaivaudu uudistamaan ja hiomaan jo opittuja taitojaan. Tietysti on miesnäyttelijöitä, jotka todella tekevät valtavasti töitä ja haluavat oppia uutta. Nykypäivänä heitä on aina vain yhä enemmän.

4.6 Minkälainen on hyvä näyttelijä?

Hyvään näyttelemiseen ja hyvään näyttelijyyteen on monia tulkintoja. Ja se, miten tuo hyvyys ajatellaan, on erilaista. Joillekuille hyvä näyttelijä on yhtä kuin menestynyt näyttelijä, toiset taas viittaavat hyvässä näyttelijässä hänen tapaansa näyttellä ja tuottaa itseään. Vihma-Purovaaran teoksessa Teakin opiskelija

kommentoi menestyneen näyttelijän ominaisuuksia sattumalla. Hän sanoo sitä, kuinka joku sattuu vain olemaan oikeassa paikassa oikeaan aikaan ja joku ei koskaan. Hän korostaa työn tekemisen tärkeyttä, jatkuvaa opiskelua, kehittymistä, omantunnon valintoja, nöyryyttä, omien puutteidensa ymmärtämistä ja niiden korjaamista. Niin tulee ”hyväksi” näyttelijäksi, mutta menestymiseen tarvitaan jo onnea, mutta menestyminen on toisarvoista. (2000, 64.)

Hyvän näyttelijän usein määrittää ulkopuolinen tekijä: kriitikko, kollega tai katsoja. Näytelmän arvostelu lehdessä saattaa nostaa jalustalle upean näyttelijäntyön ja upean roolityöskentelyn. Joku laittaa merkkeille uuden kyvyn ja hehkuttaa tätä maasta taivasiin tai huomaa jo pitkään ammatissa olleen näyttelijän, jonka hän hyväksyttää läpimurtoroolinsa ansiosta vihdoinkin muiden tähtinäyttelijöiden joukkoon. Näyttelijät puhuvat kollegoista, jotka ovat hyviä partnereita, joiden kanssa on helppo työskennellä. He ihailevat vanhoja konkareita, jotka löytävät hetkessä kontaktin yleisöön, loistavat omassa näyttelijäntyössään ja saavat muutkin näyttelijät löytämään tähtihetkiä lavalla.

On käyny hyvä tuuri, että on tavannu hyviä ihmisiä, tai mä en tiedä onko ne sitten niitä elämän valintoja, että ottaa mallia semmosista ihmisistä, joista pitää. Ei kaikista tarvii ottaa mallia, mut mulle on sattunu hyviä ihmisiä matkan varrelle.
(Mies, 41 v.)

Moni puhuu teatterista puhuttaessa hyvistä näyttelijöistä ja hyvistä työntekijöistä, mutta harvemmin keneltäkään kysytään, miten sellaisen arvonimikkeen saaneet ovat saavuttaneet tuon aseman. Haastatellessani sain ensimmäisenä kuulla, että hyvä näyttelijä on hyvän yhteistyön tekijä. Teatteri on yhteistyölaji, tässä ei tule toimeen yksinään. Kaikki ovat tekemisissä toistensa kanssa, ja jos sitä ei osaa, on lähes mahdotonta jatkaa ammatissa. Hyvältä näyttelijältä vaaditaan tähän ammattiin sopivaa luonnetta.

Että on avoin, yhteistyökykyinen, muuntautumiskykyinen, aktiivinen, tuottaa itse. Meillähän on paljon lahjakkaita ihmisiä, mutta joskus on niin, että vaikka ihminen on kuinka lahjakas, hänestä ei silti tule hyvää näyttelijää. Häneltä kenties puuttuu joku ominaisuus tai on jokin luonne-ongelma, esimerkiksi ei osaa työskennellä ryhmässä tai on väärä ylikehittynyt itsekritiikki. (Nainen, teatterijohtaja -ohjaaja, 61 v.)

Lahjakkuutta on myös monen muotoista. Jollakulla sitä on, mutta muuten voi olla luonteeltaan laiska. Onnella hän menestyy, huonolla onnella jää kotiinsa makaamaan. Joku painaa töitä kehittyäkseen, vähemmän lahjakkaana. Hyvällä onnella menestyy, huonolla lyö päätänsä seinään yhä uudestaan. (Vihma-Purovaara, 2000, 64.) Tärkeintä on kuitenkin, ettei vertaa itseään muihin näyttelijöihin. On turhaa miettiä ja puntaroida näyttelijöitä paremmuusjärjestykseen, se on aivan mahdotonta. Sillä hetkellä kun on löytänyt oman lempinäyttelijänsä, nurkan takaa löytyy joku toinen, joka on aivan erilainen, ja hänellä on aivan erilaista osaamista. Pidin erityisen paljon siitä, kun haastattelemani teatterikoulun käynyt puhui yleisesti kaiken osaamisen ihailusta. On tärkeää, että osaa arvostaa jokaisessa tämän alan tekijässä hänen omia vahvuuksiaan ja osaamisiaan. Ja minusta niistä tulisi mainita ääneen kyseiselle näyttelijälle. Jokainen meistä käy sisäisiä kamppailuja itsekritiikkinsä ja kyvykkyytensä kanssa. Tämän takia jokainen positiivinen kommentti on tärkeä, ja niistä näyttelijä ymmärtää, missä tekee oikein. Saa ehkä kokea sen hyvän näyttelijän hetkensä. Osaamiset ja taidot ovat niitä asioita, joilla erotumme toisistamme, yhtä lailla kuin erotumme puutteinemme ja manereillamme. Näistä jälkimmäisistä vain mainitaan turhankin usein.

Näyttelijät yrittävät olla ajattelematta menestystään ja keskittyvät työntekoon. Menestys seuraa, jos on seuratakseen. He ajattelevat, että menestyneen näyttelijän tilanne on sellainen, missä hän pystyy itse valikoimaan töitään. Hän on ahkera, utelias ja nälkäinen. Menestymiseen kuuluu myös se, että on halu pitää itsestään huolta ja on tällä alalla itsensä takia, omista tarpeistaan ja halustaan, eikä niinkään todistelee sitä muille. Näitä on vain usein vaikea erottaa toisistaan. (Vihma-Purovaara 2000, 48.) Jotkut teatterin ulkopuoliset henkilöt olettavat, että menestymisen olisi julkisuutta, mutta näyttelijöille itselleen se usein ei sitä ole. Ristiriitana jälleen voi kyllä huomata sen, että menestyneet näyttelijät ovat myös julkisuuden henkilöitä. Menestymiseen kuuluu myös henkinen kasvu, itsensä ymmärtäminen monin tavoin – osaamisineen ja puutteineen. Kuuluisan englantilaisen näyttelijän Nigel Hawthornen mukaan kaikki ne kummalliset asiat, joita itsessä on – kaikki omituisuudet, maneerit, järjettömyydet, puutteet, virheet ja heikkoudet – ovat kaikki hyödyksi. Ne ovat ne asiat, joihin Hawthornekin sanoo käyvänsä käsiksi roolia työstäessään. Hän yrittää saada ne kaikki mukaan ja

ripotella niitä hiukan matkan varrelle. Ne tekevät ihmisestä yksilöllisen, ja jokainen tuntee tietyt piirteensä erittäin hyvin. Tällöin ne pystyy sulauttamaan mukaan tekemäänsä työhön. (Zucker, 1999, 76.)

Näyttelijäntyö on moniulotteista. Sen oppimiseen menee kokeneellakin näyttelijällä vuosia. Mutta kuten jo aiemmin totesin, sen oppii parhaiten työssä, sitä tekemällä ja tekemällä parhaiden kanssa. Haastattelemani pitkän uran tehnyt näyttelijä kertoi, että hänestä tärkeintä hyvässä näyttelijäntyössä on ajatuksiin heittäytyminen, ajatusten kirkkauden ja niille rakennetun vankan pohjan olemassaolo. Näin näyttelijän on helppo heittäytyä kohtausten vietäväksi niin, että tunteet tulevat mukana. Silloin kun on rakennettu vankka pohja, tämä kaikki pysyy oikeissa rajoissaan. (Nainen, 80 v.)

Englantilainen näyttelijä Judi Dench muistuttaa uteliaisuudesta. Hän itse pitää työssään siitä, että näyttelijät ovat ikään kuin lapsia, joiden uteliaisuus ja valpas mielenkiinto ovat läsnä koko ajan. (Zucker 1999, 49.) Samaisessa teoksessa monet muut kuuluisat näyttelijät muistuttavat muun muassa rohkeudesta ja itsensä irti päästämisen tärkeydestä, järkeilyn ja analysoinnin unohtamista ja pienen vaaran tunteen omaamista. On löydettävä tunnekerroksia omista rooleistaan sekä omata lahjakkuutta, sitkeyttä ja kestävyyttä. Monet ovat myös sitä mieltä, että näyttelijäntyötä ei voi opettaa. Voidaan opettaa puhumaan paremmin, hengittämään ja liikkumaan oikein sekä analysoimaan tekstiä. Se varsinainen kipinä, joka muuttaa paperilla olevan tekstin eläväksi – uskottavaksi ja toimivaksi ihmiseksi, oman tahdon omaavaksi – on arvoitusten ja myyttien tapahtuma, jota kukaan ei kykene analysoimaan. Se tekee näyttelemisestä niin taianomaista.

Hyvä ja menestynyt näyttelijä tuntee itsensä ja tapansa työskennellä. Hän tietää omat vahvuutensa ja heikkoutensa ja elää sovussa niiden kanssa. Mikä on hänelle tärkeää, mitä hän haluaa ja miksi hän näyttelee. Hän osaa sovittaa elämäänsä muutakin kuin työn ja sen tuoman taakan. Ja erityisesti: hän osaa nauttia työstään ja tekee sitä siksi, koska haluaa tehdä.

5 POHDINTA JA YHTEENVETO

Tässä osiossa pohdin varsinaisia tutkimustuloksia. Mitkä saivat selkeän lopputuloksen, muuttuiko oma käsitykseni jostain ja jäikö jokin edelleen mysteeriksi? Tulokset pohjaavat tietenkin itseni lisäksi vain viiden ihmisen kokemuksiin ja mielipiteisiin. Nämä viisi olivat kuitenkin hyvin erilaisia ihmisiä, ja jokainen on omassa työssään mielenkiintoinen.

5.1 Tätä täytyy todella haluta

Olen tällä hetkellä omassa elämässäni eräänlaisella kynnyksellä, jossa yritän saada ja saan ensimmäiset työni musiikkiteatterin ammattilaisena. Nyt kun koulu loppuu ja joutuu tekemään asioita itse, ilman koulun apua, todellisuus iskee väistämättä. Välillä kun ajattelee, että tämä työ on se, mitä on aina halunnutkin tehdä, rupeaa pitämään sitä jollain tavalla itsestäänselvyytenä. Kun on pitkään jo pienestä pitäen kasvanut teatterin ympäröimänä, ollut näyttämöllä ja sen takana, on aina olettanut, että ”tätähän mä tuun aina tekemään”. Mutta on pelottavaa huomata, että eihän tämä tietenkään ole helppoa. Ei näyttelijäksi tai esiintyväksi taiteilijaksi noin vain tulla. Pitää aina välillä lyödä itseään avokämmenellä, jotta lopettaisi haaveilun ja unelmoinnin ja sen sijaan aloittaisi tekemään asioiden eteen töitä. Koulu antaa ikään kuin alkusysäyksen uralle, mutta se ei aina välttämättä ole itse selviytymispaketti. On itse kirjoitettava vakuuttavat ansioluettelot ja pyrittävä työnantajien puheille.

Moni haastateltava painotti juuri tuota omatoimisuuden tärkeyttä. Jos teatterikoulun ovet eivät aukene kohdallasi tai et kyseisen kouluun halua, on sinun löydettävä tapa, jolla saavutat haluamasi. Jokaisella on omat keinonsa. On otettava vastaan jokainen työtarjous, luotava suhteita ja tehdä kaikkea mahdollista työtä, mitä tämä ammatti tarjoaa. 32 -vuotias naisnäyttelijä kertoi, että varsinkin kun omaa uraansa on luomassa, on otettava jokainen työtarjous vastaan avosylin. On tietysti myös tilanteita, joissa onni potkaisee ja pääsee aina yhdestä työpaikasta seuraavaan. Jos tarjotaan näyttelijäharjoittelijan paikkaa, se kannattaa ottaa vastaan, jos ei ole jotain toista vaihtoehtoa. Työtä tekemällä oppii koko ajan yhä enemmän. Huonoin vaihtoehto onkin jäädä kotiin makaamaan tai sysätä sivuun ne pienemmät työtarjoukset ja jäädä odottamaan sitä jotain suurempaa.

Jokainen haastateltavistani oli yhtä mieltä siitä, että näyttelijän ammatin vuoksi on tehtävä paljon työtä. Se on raskasta, ihan kaikin puolin. Siinä joutuu taistelemaan työaikojen, palkkojen ja yksityiselämän kanssa. Se, että ne kaikki saa sovitettua yhteen elämään yhteisessä harmoniassa, on aika kiven takana. Jos on Teakin tai Nätyn koulutus, työmahdollisuudet ovat hiukan avoimemmat. Ilman minkäänlaista koulutusta ei tule toimeen. Pienemmällä koulutuksella on mahdollisuuksia, mutta usein töiden saamiseksi on tehtävä kaksin verroin töitä: on käytävä audicioneissa, koekuvauksissa ja opiskeltava itse omatoimisesti.

Jossain vaiheessa tuore näyttelijä saa työpaikan joko teatterista tai tekee säännöllisesti näyttelijäntyötä freelancerina eri paikoissa ja eri aikoihin. Mikä tuo työ ikinä onkaan, se on juuri sellaista kuin sen haluaa olevan. Tuohon työn tarjoamaan ihannetilanteeseen voi mennä vuosi, kaksi tai kymmenen, kunhan löytää itselleen miellyttävän ja onnellisen tavan elää. Sen ihannetilanteen eteen kannattaa taistella. Joillekin se on enemmän, joillekin vähemmän, mutta kun sen on saavuttanut, on hienoa huomata, että saa tehdä ammatikseen sitä, mistä todella nauttii. Harva nimittäin niin tekee. Näyttelijäntyö verottaa paljon elämästä, mutta parhaimmillaan se on upeaa työtä eri ihmisten kanssa, yleisön viihdyttämistä ja tutustumista harvinaisiin rooleihin.

5.2 Ristiriitaisuudet

Puhuttaessa koulutuksen tarpeellisuudesta kaikki haastateltavani puhuivat kouluttautumisen puolesta. Tosin se, missä ja miten ammattiin valmistavan koulutuksen käy, herätti pientä erimielisyyttä. Tämä näkyi esimerkiksi siinä, että Teakin käynyt näyttelijä kertoi eron koulun ja muuta kautta ammattiin päässeiden olevan näkyvä, kun taas muut näyttelijät sanoivat työnteon opettavan sen saman, minkä koulukin. Eroavatko sitten kaksi lavalla olevaa näyttelijää toisistaan, jos heillä on erilaiset taustat oppimisestaan? Näkeekö sen todella pitkällä aikavälilläkin?

Kun näyttelijä esiintyy lavalla, saa ihmiset tuntemaan jotain ja herättää kiinnostusta, ehkä arvostustakin, onko koulutuksen laadulla tai määrällä enää mitään väliä? Minusta ei ole enää tärkeää, minkä koulun olet käynyt tai keiden suositukset sinulla on. Jos ihminen on lahjakas ja osaa hommansa siinä missä

muutkin kollegat, häntä ei minusta pitäisi lokeroida hänen oppitaustansa mukaan. Ymmärrän Teakin käynnyttä näyttelijää kuitenkin siinä, miten näyttelijä-nimikettä käytetään liiankin usein väärin. On olemassa parempia näyttelijöitä ja keskiverto-näyttelijöitä, mutta myös näyttelijöitä, joille tuo nimike ei kuuluisi ollenkaan. Teatterissa ja teatterin tekemisessä pitäisi olla aina laadukkaita osaajia ja ammattimainen ote työhön. Jos näyttelijäntyötä tekee väärästä syystä, ei alalla pitäisi olla lainkaan. Todellisuudessa näyttelijäksi täytyy haluta sen tekemisen takia. Se on enemmän kuin muutaman vuorosanan opettelua tai valokeilassa seisomista. Tämän takia niille, jotka todella ovat nähneet ja halunneet nähdä vaivaa esiintyvän ammatin opettelemiseen, olisi annettava suuremmat mahdollisuudet sen toteuttamiseen.

5.2.1 Ongelmakohdat

Lahden ammattikorkeakoulun musiikkiteatterilinja on yksi niistä koulutuksista, joista Suomessa valmistuu esiintyviä taiteilijoita. Olemme uniikkeja siinä mielessä, että Suomessa ei ole täysin kaltaistamme koulutusta muualla. Lähin on Göteborgissa Ruotsissa. Kouluksemme antaa pätevän ammattitaidon laulussa, näyttelijäntyössä ja tanssissa. Moni valmistuva päätyy työhön teatteriin tai freelanceriksi tekemään teatteria. Suurin vahvuutemme on siinä, että meillä on osaamista kaikista kolmesta lajista. Tällaista koulutusta pitäisi minusta olla enemmän, sillä teatterit tarvitsevat omien näyttelijöidensä lisäksi myös hyviä musiikkiteatterin tekijöitä. Tässä tilanteessa onkin väärin, että opetusministeriö päätti vuonna 2012 tekemällään päätöksellä leikata kulttuuriopetuksesta ja lopettaa kyseisen koulutuksen tulevaisuudessa kokonaan. On pöyristyttävää, että laadukkaan opetuksen ja hyvän työllistymisen antava koulutus lakkautetaan. Vuoden 2011 työllistymisprosentti oli 93 %.

Olen käynyt jo tähän mennessä monien teattereiden auditionsseissa ja katsonut musikaaleja läpi elämäni. Suomen osaaminen musiikkiteatterin alalla on nousussa, mutta asiaa ei auta, jos sitä edistävät koulutukset lakkautetaan. Tällä hetkellä suurin ongelma on se, että suuretkin teatterit usein panostavat vain näyttävyyteen. Tärkeintä on näyttää hyvältä, on toissijaista kuulostaa hyvältä. Tämä johtuu usein siitä, että esiintyjäkaarti koostuu näyttelijöistä, jotka osaavat vain näytellä,

muutamasta kuuluisasta pääosalaulajasta, jotka osaavat vain laulaa, ja ensemblestä, joka osaa vain tanssia. Nykyään liiankin usein on auditionsia, joissa haetaan tanssijoita tai laulavia tanssijoita. Todellisuudessa nämä koe-esiintymiset koostuvat tanssiosuudesta ja lopuksi ehkä pienestä laulunäytteestä ilman säestäjää – ”ei oo väliä mitä laulatte, vaikka jänis istui maassa...”. Jos tarkoitus on saada hyvä ja näyttävä kokonaisuus, täytyy ammattitanssijoiden lisäksi lavalla olla myös ammattilaulajia. Musikaaleissa pitäisi aina ensimmäisenä osaamisena olla laulu. Hienoimpia kokonaisuuksia ovat ne, joissa tanssijat tanssivat ja laulajat laulavat. Parhaimmat teokset syntyisivät näiden kahden osaamisen yhteensulauttamisesta, mutta siihen tarvittaisiin lisää ymmärrystä ja ponnistusta niin teattereiden puolesta kuin koulutuksessakin.

Yksi haastateltavistani kertoi juuri musiikkiteatterilinjan olevan ikään kuin väliinputoaja puhuttaessa näyttelijän ammatista tai teatterissa työskentelemisestä. Musiikkiteatterilaisilla on kuitenkin osaamista näyttelijäntyöllisestikin. Nykyisin opetus on laadukkaampaa kuin koskaan. Kyse olisi vain ehkä siitä, että saisi tilaisuuden näyttää osaamisensa, eikä tuomittaisi heti ensi kuulemalta tai näkemältä. Teakin käynyt miesnäyttelijä on yhtä lailla tietoinen musiikkiteatterin tilanteesta. Hän painotti kuitenkin sitä, että kyseinen linja takaa hyviä laulajia, mutta ei välttämättä aina hyviä näyttelijöitä. Se ei silti kuitenkaan tarkoita, etteikö sieltä voisi valmistua myös loistavia näyttelijöitä.

Teattereissa työskentelee loistavia näyttelijöitä, joilla ei ole akateemista koulutusta, ja teatterin johdon mielipiteet avartuvat vuosi vuodelta. Ohjaajat, jotka ovat tehneet töitä monissa eri teattereissa ja kaupungeissa, osaavat katsoa ihmistä ja heidän osaamistaan – ei pelkkiä papereita. Teatteri muuttuu koko ajan, samoin näytteleminen, ja niiden ansiosta yhä useampi nuori aloitteleva näyttelijä saa mahdollisuuden näyttää kyntensä. Tällä tavoin löytyy uusia kasvoja ja lahjoja. Ennakkoluulot ovat silti edelleen suuret isoimmalla osalla työnantajista. Ilman maisterin paperia työsaannin varmuus on pienempi kuin tuon tittelin omaavilla. Rooleja saattaa tulla aina silloin tällöin, mutta harvalle satelee töitä joka suunnasta tai edes säännöllisesti. Tästä huolimatta haluan uskoa edelleen ahkeran yrittämisen ja työnteon palkitsemiseen. Ei pitäisi luovuttaa haluamastaan, tai sen eteen täytyisi tehdä todellakin kaikkensa, ennen kuin miettii jotakin toista vaihtoehtoa.

5.3 Yhteenveto

Opinnäytetyöni aihe oli minulle tärkeä ja on edelleen erittäin ajankohtainen. Olen valmistumassa koulusta, jossa näyttelijäntyön opiskelussa pääsee vain pintakerroksen tasolle, ja siksi minua kiinnosti, mitkä ovat mahdollisuudet ammattikorkeakoulutason jälkeen. Koulutukseni antaa valmiudet teatterissa työskentelyyn, mutta vastaanotto teattereihin ei aina ole ihan itsestäänselvyys ilman teatterikorkeakoulutusta. Siksi tutkimani aihe ei ole pelkästään itselleni tärkeä, mutta myös jokaiselle, joka löytää näyttelijäntyöstä ja musiikkiteatterista oman intohimonsa ja haluaa etsiä keinon niiden toteuttamiseen teatterissa. Tiedän, että teatterialalle pääseminen ja sen tuomat haasteet ovat monelle muullekin myös ajankohtaisia – erityisesti musiikkiteatterilinjalta valmistuville. Siksi olikin hassua huomata, ettei sitä ole tutkittu aiemmin. Halusin näin ollen myös itselleni jonkinlaisen ymmärryksen edessä olevista mahdollisuuksista.

Tätä opinnäytetyötä tehdessäni ymmärsin, oivalsin ja pääsin tutustumaan toden teolla teatterityöhön. Olen työni lomassa työskennellyt teatterissa ja päässyt myös sitä kautta näkemään asiat toisin tavoin, vahvistamaan omaa osaamistani ja vertailemaan tilanteita lavalta käsin. Lisäksi olen nähnyt haastatteleman näyttelijät lavalla haastattelujeni jälkeen ja ymmärtänyt heidän sanomisiaan ja kokemuksiaan.

Työn kirjoittaminen oli antoisaa. Nautin kirjoittamisesta, koska aihe vei suoraan sanottuna mukanaan. Työni aihe koskettaa itseäni niin läheltä, että ehkä jo siksi siitä oli helppo lähteä kirjoittamaan. Minua itseäni on aina kiinnostanut työskennellä teatterissa ja tämä oli osittain oma tutkimusmatkani teatterinäyttelemisen pariin. Moni asia sai vahvistusta entisestään, kuten alan kovuuden ja rankkuuden tiedostaminen, mutta toisaalta sain kokea myös, että maailma, mukaan lukien pieni Suomi, on nykypäivänä yhä vastaanottavaisempi muita kautta kouluttautuneita näyttelijöitä kohtaan.

Pääsin myös kuulemaan näyttelijöiden omia kokemuksia työympäristön vastaanotosta ja ennen kaikkea heidän oman ammatti-identiteettinsä pohtimisesta. Jokaiselle näyttelijälle oman ammatillisen itsetunnon löytäminen on tärkeää. On löydettävä oma varmuus tekemäänsä työhön ja oma tapansa tehdä tätä työtä.

Ymmärsin, että menestyminen näyttelämisessä on sitä, kun on sinut itsensä kanssa ja hyväksyy itsensä ainakin jossain määrin. Hyväksyy virheet ja oppii tekemään työnsä hyvin omia reittejään seuraten.

Oivalsin myös asioita itsestäni ja omasta tavastani tehdä teatteria. Olen kokenut itseni tähän asti ikään kuin sivustaseuraajaksi. Olin pienenä aina se, joka katseli ensin ja teki sitten. Toimeliain olin jonkin näytelmän tai esityksen tekemisessä, liittyi se sitten toista tuntia kestävien pienoisenäytelmien tekoon vanhempien olohuoneessa tai kirjojen kirjoittamiseen. Minulla oli aina selkeä ja kirkas kuva lopputuloksesta, mikä ehkä ajoikin tekemisessä eteenpäin. Rakastin esiintymistä, koska lavalla ollessa ei tarvinnut olla ujo ja pelätä. Olen ajan kuluessa huomannut, että eniten nautin vaativuudesta ja haasteista, kun kyseessä on roolin tekeminen tai muu vastuutehtävä. Oli se sitten jonkin rekvisiitan vieminen paikasta A paikkaan B tai oma pieni soolopätkä laulussa. Pääsin tekemään pari kesää sitten ensimmäisen roolini ja nautin siitä aivan suunnattomasti. Laitoin kaiken peliin ja työstin hahmoa itsekseni ja yhdessä ohjaajan kanssa. Opin tuona aikana käyttämään hyödyksi myös omia luonteenpiirteitäni ja omaa ajatusmaailmaani. Loppujen lopuksi olen hyötynyt siitä, että olen ollut hiukan ujo ja epävarma. Olen oppinut itse potkimaan itseäni eteenpäin ja löytämään omasta tekemisestäni sen, mistä nautin kaikista eniten. Löydän itsestäni edelleen hyvinkin paljon niitä saman ujon tytön piirteitä, mutta nyt olen oppinut sallimaan ne.

Kun lähdin kirjoittamaan opinnäytetyötäni, aloitin varoen. Selailin hiukan lähdemateriaaleja ja avasin Wordin puhtaan sivun aina silloin tällöin vain luullakseni, että kohta iskee jokin inspiraatio. Kun lopulta näin päässäni sen, mitä aion kirjoittaa, keitä haastattelen ja minkälaisen työn haluan saada aikaan, pystyin aloittamaan toden teolla. Näin ollen olen ymmärtänyt, että ne kirkkaat ja selkeät ajatukset auttavat eteenpäin. Parhaimman lopputuloksen löytää kuuntelemalla omaa itseä: mitä minä haluan, minne minä haluan, miten minä haluan ja miksi minä haluan? Pitää luottaa hyvään lopputulokseen ja omaan tekemiseensä. Kun päättää tehdä jotain, täytyy pitää määränpää mielessä ja lähteä työstämään. Ja vaikka selkeää tiedettävää lopputulosta ei olisikaan, tehdessä oppii paljon uusia asioita. Selkeällä määränpäällä matkaa on helpompi lähteä tekemään. Täytyy pitää vain kiinni ajatuksistaan ja kuunnella. Joskus on myös hyvä tarkastella ja katsella sivusta hetken aikaan, mutta liikkeelle pääsee liikkumalla. Saman voi huomata

teatterin tekemisessä. Jos haluaa teatteriin, sinne on mentävä ja sitä on todella haluttava – harvemmin sinua haetaan sitä tekemään.

LÄHTEET

Kalliomäki, T. 2007. Näyttelijäntyön kurssimateriaali. Lahden ammattikorkeakoulu, Musiikki- ja draamainstituutti.

Kvale, S. 1996. InterViews. An Introduction to Qualitative Research Interviewing. Thousand Oaks, CA: Sage.

Mamet, D. 2002. Tosi ja epätosi, arkijärkeä ja harhaoppia näyttelijälle. Helsinki: Hakapaino.

Näyttelijäliiton verkkosivut. [Viitattu 11.10.2012]. Saatavissa: <http://www.nayttelijaliitto.fi/jasenyys>

Paavolainen, P. 1993/1994. Eurooppalaisen teatterin historiaa monimuoto-opetuksena, Helsinki: Teatterikorkeakoulu, avoin korkeakouluopetus.

Puheen aamu. Radio-ohjelma YLE:n kanavalla 18.10.2012. Haastateltavana Mika Nuojua, haastattelijana Jarmo Laitaneva.

Saisio, E. 2005. Katseen alaiset. Vantaa: WSOY.

Tola, P. 2007. Miksi näyttelen? Helsinki: Ajatus Kirjat.

Vihma-Purovaara, T. 2000. Rakas vihattu ura. Helsinki: Teatterikorkeakoulun julkaisusarja no. 35.

Weston, J. 1999. Näyttelijän ohjaaminen. Kuinka luodaan vaikuttavia esityksiä televisioon ja elokuvaan. Helsinki: Nemokustannus.

Zucker, C. 1999. In the company of actors. Lontoo: A & C Black (Publishers) Limited.

LIITTEET

Kysymykset näyttelijöille, joilla ei ole yliopistollista koulutusta:

1. Ikä ja tämänhetkinen työtilanne?
2. Mitkä ovat olleet sinun reittisi alalle?
  - Mahdollinen koulutus?
  - Tyytyväisyys valintoihin?
  - Koulutuksen tarpeellisuus?
3. Miten sinuun tai tekemääsi työhön on suhtauduttu teatterialalla (ohjaajat, kanssänäyttelijät, teatterin johto)?
  - Oma suhtautuminen omaan ammattitaitoon?
  - Onko olemassa taitoja, mitä oppii vain koulussa?
4. Millä keinoilla olet saavuttanut oman ammatillisen itsetuntosi/itsevarmuuden?

Kysymykset Teatterikorkeakoulun käyneelle näyttelijälle:

1. Ikä ja tämänhetkinen työtilanne?
2. Mitkä ovat olleet sinun reittisi alalle?
  - Tyytyväisyys Teakin koulutukseen?
  - Miltä työnteko tuntuu koulun jälkeen?
3. Millainen on sinun suhtautumisesi kanssänäyttelijöihin, joilla ei ole yliopistollista koulutusta?
  - Miten sinuun suhtauduttiin, kun pääsit työskentelemään koulun ulkopuolella?
  - Oma suhtautuminen omaan ammattitaitoon?
4. Mikä on suhtautumisesi teatterialan koulutuksen tarpeellisuuteen?
  - Onko taitoja, mitä oppii vain koulussa?
5. Millä keinoin olet saavuttanut oman ammatillisen itsetunnon/itsevarmuuden?

Kysymykset teatterinjohtaja- ohjaajalle:

1. Miten päädyit teatteriin johtajaksi?
  - Koulutus ja työkokemus?
2. Miten valitset näyttelijät teatteriisi?
  - Kuinka suuri painoarvo on Teakin ja Nätyn koulutuksella?
  - Mitä arvostat hyvässä näyttelijässä ohjaajana, entä johtajana?
  - Miten korkeakouluttamattomat näyttelijät saavuttavat saman ammattitaidon kuin koulun käyneet?
3. Miten suhtaudut näyttelijöihin, joilla ei ole yliopistollista koulutusta?
  - Miten he eroavat koulutuksen käyneistä?
4. Mitkä ovat tämänhetkiset mahdollisuudet alalle?
  - Onko naisten ja miesten työllistymisessä eroja?
  - Mikä on teattereiden vastaanotto ei yliopistokoulutusta käyneille näyttelijöille?